

pleidooi voor een opnieuw
SCHONE SCHELDE

*Uitgave
Internationale
Scheldewerkgroep*

pleidooi voor een opnieuw
SCHONE SCHELDE

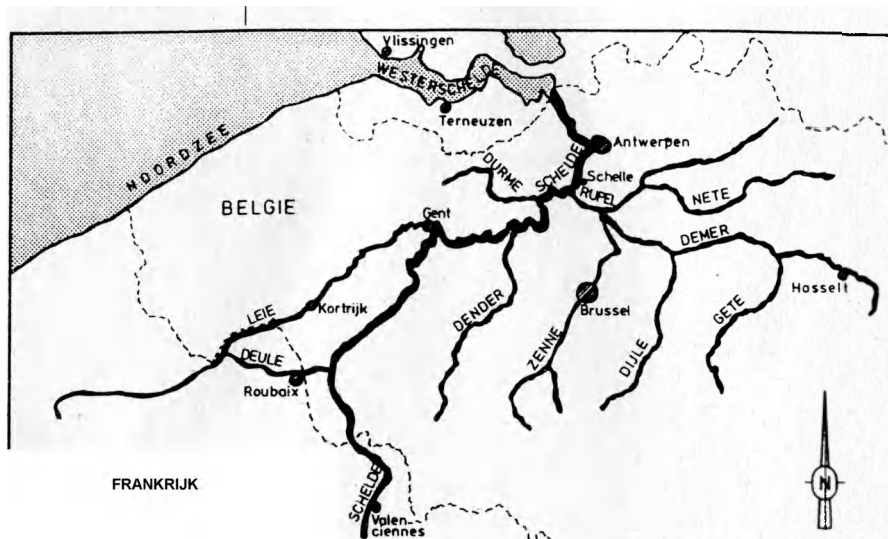
*Uitgave
Internationale
Scheldewerkgroep
Secr. Postbus 334
4460 AS Goes*

INHOUD:

- Inleiding	5
- Enkele belangrijke Schelde data	7
- De bestrijding van de watervervuiling in België, door M. Bruyneel.	13
- Diskussie met M. Bruyneel	23
- Algemeen watervervuilingsprogramma van het Vlaams Gewest.	
Eet tij gekeerd? door de Werkgroep Water	27
- De belasting van de Westerschelde met verontreinigende stoffen, door C. Venema	31
- Een bedreigd natuurgebied: Blokkersdijk-Sint Annabos, door Paul Gerené en Jef van de Wiele	39
- Het Sigmaplan, door Eddy de Bruyne	43
- Internationale afspraken tegen de Scheldevervuiling, door Ernst Klatte	47
- Diskussie met Ernst Klatte	51
- Juridische aktiemogelijkheden, door Marga Robesin	53
- Verantwoording	56

INLEIDING

De Scheldewerkgroep, die deze brochure heeft samengesteld, werd op 6 april 1984 opgericht nadat in januari de contacten waren gelegd op een studieweekend over de Schelde in Aardenburg. De Scheldewerkgroep bestaat uit een drietal milieugroepen, te weten: De Werkgroep Water, Benegora, en de Westerscheldewerkgroep. De eerste houdt zich voor de Bond Beter Leefmilieu bezig met alle waterzaken. Benegora staat voor Belgisch-Nederlands grensoverleg regio Antwerpen. Deze groep houdt zich vooral bezig met de grensoverschrijdende milieuproblemen in het

De Bovenschelde met zijrivieren en het Schelde-estuarium

de werkgroep bestaat uit leden van een aantal Zeeuwse milieugroeperingen, nl. Zeeuwse Milieufederatie, vogelwacht de Steltkluut en Natuurbeschermingsvereniging het Duumpje. De Scheldewerkgroep presenteert zich voor het eerst met de publikatie van deze brochure. Tevens organiseert zij op 6 oktober a.s. een symposium over de milieuproblemen van de Schelde. In de toekomst zal de werkgroep zich gaan bezighouden met de brede milieuproblematiek van de Schelde.

Op het Schelde-symposium worden o.a. de resultaten gepresenteerd van het "Fliessende-Welle" onderzoek naar de bronnen van waterverontreiniging op de Schelde vanaf de Rupel tot en met het Sloegebied in de monding van de Westerschelde. Dit onderzoek is in samenwerking met de Scheldewerkgroep uitgevoerd door de Stichting Internationaal Watertribunaal te Amsterdam. Het is een onderzoek naar de bijdrage van afzonderlijke vervuilers aan de totale verontreiniging. Verder komen aan de orde de gevolgen van waterverontreiniging op de plantengroei in het Verdrinken land van Saefthinge. Mede ter voorbereiding op het symposium publiceert de Scheldewerkgroep deze brochure.

In deze brochure zijn ondermeer enkele inleidingen opgenomen, die gehouden werden op het studieweekend te Aardenburg, te weten de bijdragen van Venema, Bruyneel en Klatte. De discussie die op de inleiding volgde is in twee gevallen ook opgenomen. Onderwerpen die in de brochure aan de orde komen zijn: allereerst een historisch over-

zicht van belangrijke Scheldata als achtergrond-informatie. Vervolgens geven een drietal artikelen van M. Bruyneel, C. Venema en de werkgroep Water van Bona fide een beeld van de stand van zaken met betrekking tot de waterkwaliteit van Schelde en Westerschelde, de aanpak van de verontreiniging en wat daaraan ontbreekt.

Dat naast de waterverontreiniging het natuurlijk milieu ook nog op andere manieren wordt bedreigd blijkt verder uit twee cases welke betrekking hebben op de effecten van infrastructurele werken in de Schelde (W. Dossche, P. Gerens, J. van de Wiele, E. de Bruyne).

Tenslotte zijn twee artikelen gewijd aan de juridische mogelijkheden om grensoverschrijdende vervuiling aan te pakken (E. Klatte, M. Robesin).

De Scheldewerkgroep hoopt met deze brochure de gedachtenvorming omtrent de aanpak van de milieuproblematiek in brede zin te stimuleren.

Opdat gezamenlijke inspanningen een zodanige kwaliteit van het Scheldewater teweeg zal brengen, dat weer recht wordt gedaan aan de tekst aangebracht bij haar bron luidend: "Schelde, kristalheldere bron, gezegend is uw bestemming, opborrelend uit een heilige grond, bevoeit en verrijkt gij het edele Vlaamse land en de Nederlanden".

ENKELE BELANGRIJKE SCHELDE DATA

1200. De Westerschelde vormt zich alluviaal en Antwerpens uitstekende ligging ontnemt Brugge zijn havenfuncties. (De verzanding van het Zwin is pas voor later).
- 1648 : Het Verdrag van Munster (D-Westfalen) beslist de Westerscheldesluiting.
- 1793 : De Franse revolutie (nederlaag van Oostenrijk) maakt de Westerschelde terug vrij.
- 1830 : Belgische revolutie, de Nederlandse overheersers worden verjaagd. Zij verschansen zich in de strategisch belangrijke vesting "Steen" te Antwerpen. België wordt onafhankelijk.
- 1839 : Vredesverdrag tussen België en Nederland. Het verkeer op de Westerschelde wordt aan een Nederlandse tol onderhevig.
- 1850 : De Westerschelde beantwoordt niet meer aan de "moderne" scheepvaart van die tijd met stijgende diepgang van stoomschepen.
- 1853 : Ir. X. Tarte (B) stelt de bouw van een Linkeroeverhaven voor.
- 1863 : De Westerschelde tol wordt afgekocht door een tiental Westeuropese landen waardoor Nederland zich enorme waterbouwkundige werken kan veroorloven :
- 1864-1868 : scheiding Westeren Oosterschelde;
 - 1872 : Nieuwe Waterweg;
 - 1876 : Noordzeekanaal.
- 1863 : De fameuze Grande Coupure (grote bocht-afsnijding Kattendijk-Kruisschans) wordt voorgesteld;
- 1864-1868 : De dubbele Westerschelde-Oosterschelde verbinding (via Kreekrak en Sloe) wordt afgesloten voor de spoorwegverbinding Bergen op Zoom-Vlissingen waardoor de Bocht van Bath een ernstig probleem wordt voor Antwerpen;
- 1878 : - Plan van ir. Pieter Caland (Nl-vader van de Nieuwe Waterweg) om de Westerschelde recht te trekken dwars door verschillende bochten stroomafwaarts van Antwerpen;
- Plan van baron ir. Behr (B) om de Westerschelde tussen Antwerpen en de monding in een zwaai recht te trekken;

1878-1904 :

- Er worden 9 kleinere bochtafsnijdingen gerealiseerd tussen Gent en de monding van de Durme, de Westerschelde wordt hierdoor ingekort met ongeveer 10 km. De bevaarbaarheid verslechtert.

1930-1940 :

- Door een enkele bochtafsnijding in de Durme bij Waasmunster (B) waar de bevaarbaarheid 400 ton was, is die Westerschelde-zijarm binnen de 10 jaar volledig aangeslibd en onbevaarbaar geworden.

1940-1945 :

Zonder baggerwerken gedurende vijf jaar is tijdens de oorlogsjaren (net zoals in de periode 1914-1918) de diepte van de Schelde niet afgenomen ten gevolge van vb. verzanding.

1953 :

1 februari : catastrofale stormvloed waarna 15000 ha mogelijk overstromingsgebied (zowel op de oostelijke als westelijke oever) stroomafwaarts van Antwerpen worden opgespoten tot +9 m, ... ter industrialisatie !

1954 :

De zijwaartse Westerschelde-zeeboezem "Braakman" (stroomafwaarts Terneuzen), wordt afgedamd van de Westerschelde en als eigen rekreatiemeer ingericht.

1958 :

- Plan van ir. inspecteur-generaal Leon Bonnet (B) en ir. dr. J. Lamoen (B) tot Westerschelde-normalisatie met verdiepingsbagger (bij de monding vooral) en leidammen plus indijking van het Ver-

dronken Land van Saeftinge;

- Verslag Westerschelde-Rijnverbinding (kommissie Van Cauw-Steenberge) waarvan de werken uitgevoerd zijn in 1975.

1953-1973 :

Luidens een officieel verslag d.d. maart 1975 verwekken stroomafwaarts Antwerpen 5 maal meer baggerwerk 8 maal meer verzanding.

1959-1969 :

Westerschelde strek- en leidammen (Waterlaboplan) zijn half uitgevoerd in 1969 en worden niet verder afgewerkt.

1959 :

30 november : in de VEV-berichten wordt een plan bekend gemaakt van ene G. Goossens (B-brandweerkommandant) tot recht-trekken der Westerschelde dwars door al-les heen.

1962-1972 :

Waterlaboproeven omtrent verlegging Bathbocht langs Appelzak ofwel Schaar van den Noord geven slechte resultaten. Ne-derland staat de werken nochtans wel toe op 8 mei 1972 mits België een inspanning doet om het Westerscheldewater zuiverder aan de grens te krijgen.

1964-1965 :

Voorstellen tot expansie van de Antwerpse Linkeroeverhaven.

1965 :

Rijksvoorstel tot zeesluis aanlegging dwars door Saeftingeland (13 km Linker-oeverkanaal). Prijs : 7 miljard BFr.

????

Plan voor beweegbare besluide stormstuw bij Walsoorden, kostprijs : 26 miljard BFr.

????

Westerschelde afdammingsplan bij Osse-nisse (Nl), Nederlandse minister Algera verzet zich er tegen.

????

Westerschelde afdammingsplan bij Hans-weert (Nl).

1966 :

- Op 7 maart verklaart minister De Saeger (B) voor de Antwerpse Kamer van Koophan-del dat de Westerschelde uitbaggering een maximale diepte bereikt heeft.
- Rijksvoorstel tot zeesluisaanleg bij Baalhoek (West Saeftingeland). Voorlopige raming 8 miljard BFr. Saeftingeland en Linkeroeverdokken worden door ir. insp. gen. Verschave (B) voorgesteld als moge-lijk innundatiegebied.
- Waterlabostudie van een "Westerschel-de-Stormvloedkering" bij Oosterweel (B) door middel van klappend en dubbel op-haalsysteem.
- Reimerswaalplan voor Nederlandse af-tapping van Antwerpens expansie, korte tijd nadien vervangen door een kleiner Kreekrakplan (langs de Westerschel-de-Rijnverbinding).

1967 :

- Projekt Ossenissekanaal (waar ook Gent op aansluit) en dat 22 miljard BFr zou kosten.
- Inhuldiging Zandvlietsluis (diepte NKD -13,5 m) als besluit van het Antwerpse tienjarenplan (1955-1965)
- Plan van Nesu (Nl-Deltakommissie) tot Westerschelde afdamming met sluizenstel-sel en 10 km lange leidammen.
- Voorstel van ir. J. Verschave voor Bathbochtafsnijding door het Verdrongen Land van Saeftinge.
- Afdammingsplan Westerschelde bij Oos-terweel door middel van 2 betonbakken die verplaatsbaar zijn (ir. Verschave d.d. 6 februari).

- Rotterdam is dankzij de gebaggerde kilometers "oliegeul" de grootste zeehaven ter wereld geworden (hoewel totaal vernield in 1940-45) met 130 miljoen ton goederenverkeer via zee tegenover 65 miljoen ton voor Antwerpen (resp. 42 en 24 in 1938).

- Bij het Waterlabo te Borgerhout (B) wordt een "Westerschelde-Stormvloedkering" model bestudeerd met dubbel portiekstelsel, tevens worden stabiliteitsproeven verricht.

- De nieuwe zeeluis te Terneuzen (door België betaald i.v.m. SIDMAR en Gent) komt een generatie te laat van het Kruisschanstype zijnde met drempel op NKD -9 m.

1969- 1970 :

Bij het Waterlabo wordt een "Westerschelde-Stormvloedkering"-model met baanvormige schuiven bestudeerd.

1970- 1984-__

Rijksbeslissing nopens de uitbouw van een "diepzeehaven" te Zeebrugge voor praktisch onbestaande tankers/bulkcarriers (dixit Andre Leysen, voorzitter van het V.B.O.). De haven blijft in feite beperkt tot geplatbodemde 50.000-60.000 tonners.

- De nieuwe zeeluis (NKD -15 m, type Zandvliet) in uiterst slechte bodem gefundeerd geeft jarenlange moeilijkheden. Ingehuuldigd in april 1984 kost ze uiteindelijk 5 miljard BFr i.p.v. 1 miljard BFr volgens de aanbesteding.

1972 :

-- Westerschelde afsluitingsplan (vanuit Axel) Valkenisseplan genaamd.

- 31 maart : de verdere studie "Wester-schelde-Stormvloedkering" wordt toevertrouwd aan een privaat aannemerskonsortium met zogenaamd raamkontraakt.

1973 :

De vaste oeververbinding Westerschelde wordt door private aannemersgroep ingediend.

1970-1975 :

Bij de Westerschelde-monding bouwt Nederland Sloehaven in de verzande Sloegeul voor basisindustrie.

1976 :

2-3 januari : katastrofale Westerscheldestormvloed met overstromingen o.a. te Ruisbroek (B).

1977 :

Januari : "Plan Olivier voor de beveiliging van het Zeescheldebekken tegen stormvloeden op de Noordzee" (Sigma-plan) waarin door de minister voor Openbare Werken een stormstuw op de Westerschelde, dijkverhoging en potpolders stroomopwaarts Antwerpen overwogen worden benevens kustwering.

1980 :

Naast de Zandvlietsluis (B) wordt met de aanleg van de Berendrechtlsuis gestart als grootste zeesluis ter wereld (voor veelal kleinere schepen).

1982 :

Sinds 1930 stegen de jaarlijkse Westerschelde baggerwerken van gemiddeld 3 naar 50 miljoen ton kubieke meter specie zonder de Westerschelde normaal meer bevaarbaar te maken dan tot 38 voet (11,6 m) diepgang, hetzij minder dan de geplatbodemde typische Belgische 50000-60000 tonners (39 voet en 6 duim diepgang), dit luidens een verslag van de Antwerpse Scheepvaartvereniging van 26 februari (normaal=toegankelijk bij alle getijden).

1984 :

- 31 maart : De Westerschelde-Linkeroeverwerken (dokken en aangeslibde Kallosluis) kosten reeds 8,5 miljard BFr. Het einde voor deze eerste fase is voorzien voor 1986.
- Plan voor afsluitdijk ter hoogte van Lillo-Liefkenshoek (B) met voertuigentunnel in de fundering en sluizensysteem voor het scheepvaartverkeer en de waterafvoer.

DE BESTRIJDING VAN DE WATERVERVUILING IN BELGIE

De bestrijding van de watervervuiling in België is begonnen in 1971. Tenminste in theorie, want toen werd de "Wet op de bescherming van het oppervlaktewater" (verder genoemd watervervuilingswet) opgesteld. In de jaren erna heeft men daaraan voortgebouwd. Een hele serie Koninklijke Besluiten legde vast welke lozingsvoorwaarden zouden gelden, in het algemeen en voor bepaalde bedrijfssectoren in het bijzonder, regelde de financiering via heffingen en subsidies, formuleerde beroepsmogelijkheden en kontroletaken. Alleen, het bleek dat niet kon gebeuren wat de wetgever via al die KB's verplicht had gemaakt. Er was namelijk geen instantie die er werk van maakte. Volgens de wet van 1971 zouden drie waterzuiveringsmaatschappijen opgericht worden voor de drie stroomgebieden waarin België te verdelen is. Alleen de waterzuiveringsmaatschappij voor het Kustbekken (W.Z.K.) is er in 1975 gekomen, die beslaat alleen Vlaams Grondgebied. De twee andere voor de stroomgebieden van Maas en Schelde zouden stukken Waals en Vlaams grondgebied moeten omvatten en zijn daardoor nooit tot stand kunnen komen. Deze situatie heeft geduurd tot in 1980/81. In het Kader van de Belgische staats-hervorming werden in 1980 de overheidstaken op het gebied van de watervervuiling grotendeels overgedragen aan de nieuw ingestelde gewestregeringen van Vlaanderen, Wallonië en Brussel. Het eerste besluit van de Vlaamse Exekutieve, de Vlaamse deelregering, was het oprichten van een "Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij" (V.W.Z.) die de watervervuiling in heel Vlaanderen, met uitzondering van het kustbekken, moest gaan bestrijden. Omdat het stroomgebied van de Schelde en het grondgebied van Vlaanderen (uitgezonderd het kustbekkengebied) elkaar grotendeels overlappen, beperken we ons hier tot het werkterrein van de W.V.Z.

Niet alle bevoegdheden inzake watervervuiling zijn aan de gewesten overgedragen. Sommige verantwoordelijkheden zijn bij de nationale overheid gebleven, die daarbij voortgaat op de lijn die vanaf 1971 gevolgd is. Daarom eerst nog enige informatie over de nationale taken in de strijd tegen de Belgische watervervuiling.

LOZINGSVERGUNNINGEN

De Watervervuilingswet van 1971 heeft drie uitgangspunten :

- 1) de waterverontreiniging moet in de mate van het mogelijke bij de bron bestreden worden;
- 2) de vervuiler betaalt;
- 3) speciale organisaties zullen zorgen voor uitvoering, coördinatie en controle van de maatregelen.

Zoals gezegd was bij het laatste de oprichting van drie waterzuiveringsmaatschappijen voor de verschillende stroomgebieden voorzien, maar dat is mislukt (behalve die voor het kustbekken). Wat heeft men met de andere twee uitgangspunten gedaan? Bij het eerste was het de idee dat "voorkomen" beter was dan "genezen". Als middel om dat te bereiken heeft men het instrument van de lozingsvergunning uitgewerkt. Zo'n lozingsvergunning bevat een aantal voorwaarden die samen bepalen welke mate van verontreiniging van het oppervlaktewater nog toegelaten wordt. Er zijn drie typen voorwaarden :

- 1) algemene voorwaarden;
- 2) sektoriele voorwaarden : deze zijn toegepast op een bepaalde sektor van bedrijven en, zijn in principe strenger dan de algemene. Als voor zo'n sektor geen enkel commercieel toepasbaar zuiveringsprocedé bestaat, dan kunnen de sektoriele voorwaarden voor een beperkte periode minder streng dan de algemene worden vastgesteld ;
- 3) Bijzondere voorwaarden : deze kunnen worden opgelegd bv. als een plaatselijke situatie strengere voorwaarden vereist. Ze vullen dan de algemene en sektoriele voorwaarden aan, maar mogen deze niet afzwakken.

Voor 42 sectoren zijn nu sektoriele voorwaarden vastgesteld. Die geven dus aan hoeveel geloofd mag worden van organische stof, metalen, chemische verbindingen, enz., er worden heel wat verschillende stoffen in vernoemd. Het zijn emissienormen.

De 42 sectoren omvatten praktisch het hele bedrijfsleven. Wel zou men bij sommigen nog een onderverdeling kunnen maken om specifiek op de industriële installaties te kunnen inspelen, bv. voor verschillende typen raffinaderijen. Het vaststellen van de algemene en de sektoriele voorwaarden is een nationale aangelegenheid, dat is het ook gebleven na de staatshervorming van 1980. De uitvoering ervan, dus het verlenen van lozingsvergunningen, was toebedacht aan de waterzuiveringsmaatschappijen die daarbij in 1975 toestemming kregen om gedurende vijf jaar de sektoriele voorwaarden minder streng toe te passen. Deze uitvoering is na 1980 een taak van de gewesten geworden. Het eventueel vaststellen van bijzondere voorwaarden is helemaal aan de gewesten gedelegeerd.

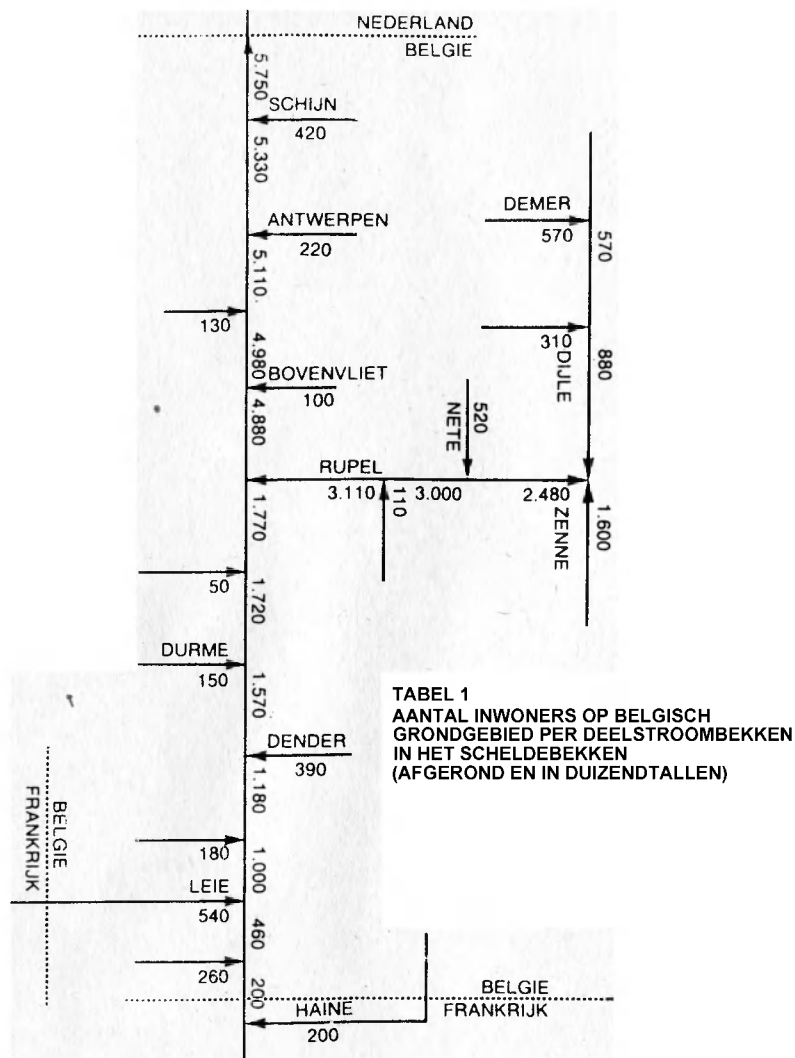
Inmiddels is door de nationale regering een algemene herziening van de sektoriele voorwaarden in gang gezet. Een reden is dat er allerlei nieuwe zuiveringstechnieken beschikbaar zijn gekomen waardoor het mogelijk is de normen fel te verlagen. Een voorbeeld is de geweldige opkomst van anaërobe zuivering van afvalwater van bv. textielbedrijven, slachthuizen, bio-industrie e.d.m. Ten tweede loopt de periode waarvoor minder strenge sektoriele voorwaarden geldig waren af. Tenslotte moet men de voorwaarden in overeenstemming brengen met de Europese richtlijnen. Het belangrijkste daarbij is dat in 1984 eindelijk immisienormen zullen vastgesteld worden. Die geven aan welke kwaliteit waterlopen moeten hebben om als drinkwater, zwemwater, viswater e.d.m. te kunnen dienen.

Deze gehele herziening verloopt niet zonder moeilijkheden. In feite kan de nationale regering niet goed verder zonder eensluidende adviezen van de gewestregeringen. Men zou zelfs opnieuw een overgangperiode kunnen invoeren met soepeler voorwaarden. Als Vlaams Gewest willen wij dat niet omdat we vrezen dat wij dan de dupe zijn. Het Waals Gewest besteedt namelijk veel minder geld en aandacht aan watervervuiling. Zij hebben andere problemen en laten toch maar hun water naar ons lopen.

WIE BETAALT ?

=====

De watervervuilingswet bepaalde al in 1971 dat het huishoudelijk afvalwater gezuiverd zou worden via openbare installaties en dat bedrijven de keuze werd gelaten zelf te zuiveren of een beroep te doen op openbare installaties. Met het oog op het laatste zouden de zuiveringsmaatschappijen opgezet worden als semi-overheidsinstellingen,

zogenheten "parastatalen", "die een bestuur hebben waarin naast vertegenwoordigers van de overheid enkele leden door bedrijven benoemd worden. Ook de nieuwe Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij is een parastatale met in de raad van beheer 5 leden uit de betrokken provincies, 1 voor drinkwatermaatschappijen en 3 benoemd door ondernemingen.

Totnogtoe is door bedrijven niet betaald voor de zuivering van hun afvalwater. Het heffingensysteem is wel uitgedacht maar nooit in uitvoering gebracht. Bedrijven die zelf zuiveren krijgen volgens de wet een heffing als de restvervuiling die ze nog lozen boven een bepaalde grens komt. Deze grens is tot op heden nog niet vastgesteld. Bedrijven met eigen zuiveringsinstallaties maken natuurlijk wel kosten. Voor hun investeringen kregen ze tussen 1975 en 1980 bijna 50 % subsidie van de overheid, in totaal zowat 3 miljard BFr.

Het kan niet genoeg benadrukt worden dat de invoering van de heffingen een belangrijke, zonet de belangrijkste hoeksteen is van het waterzuiveringsbeleid. De bedrijven krijgen zo wel nieuwe lasten opgelegd, in de mate dat ze verontreiniging veroorzaken, maar juist daardoor zullen ze gemotiveerder op zoek gaan naar ingrepen en technieken om waterverontreiniging te verminderen en uit te schakelen. Tevens wordt algemeen verwacht dat steeds minder industrieën zullen aansluiten op de openbare zuiveringsinstallaties en steeds meer met eigen maatregelen hun afvalwater zullen saneren.

BESTRIJDING IN DE PRAKTIJK

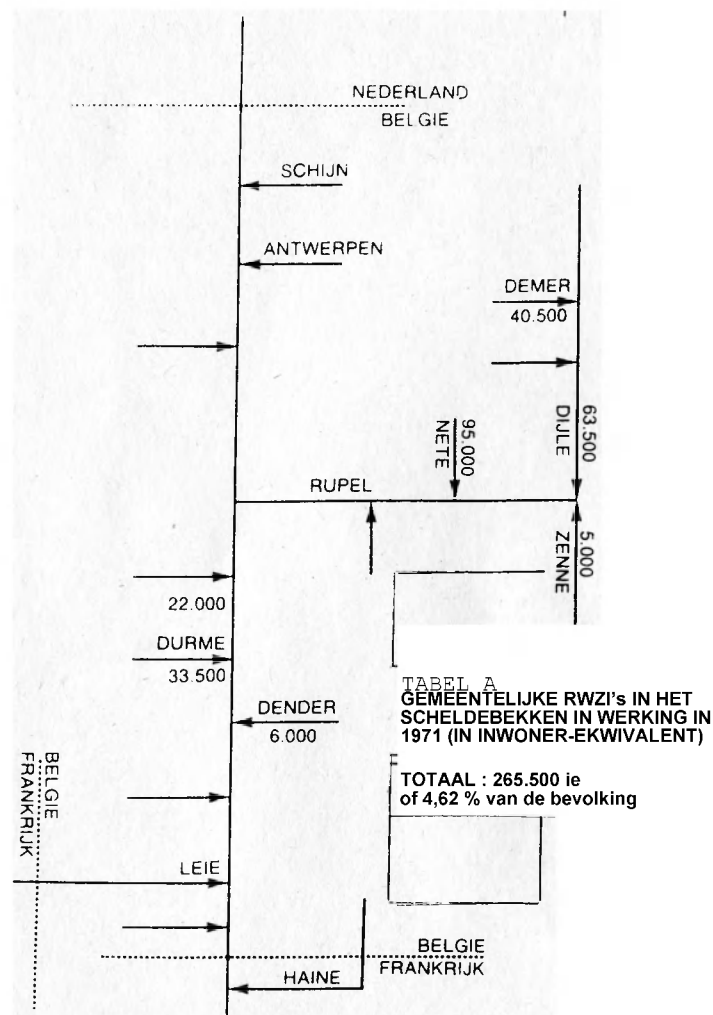
=====

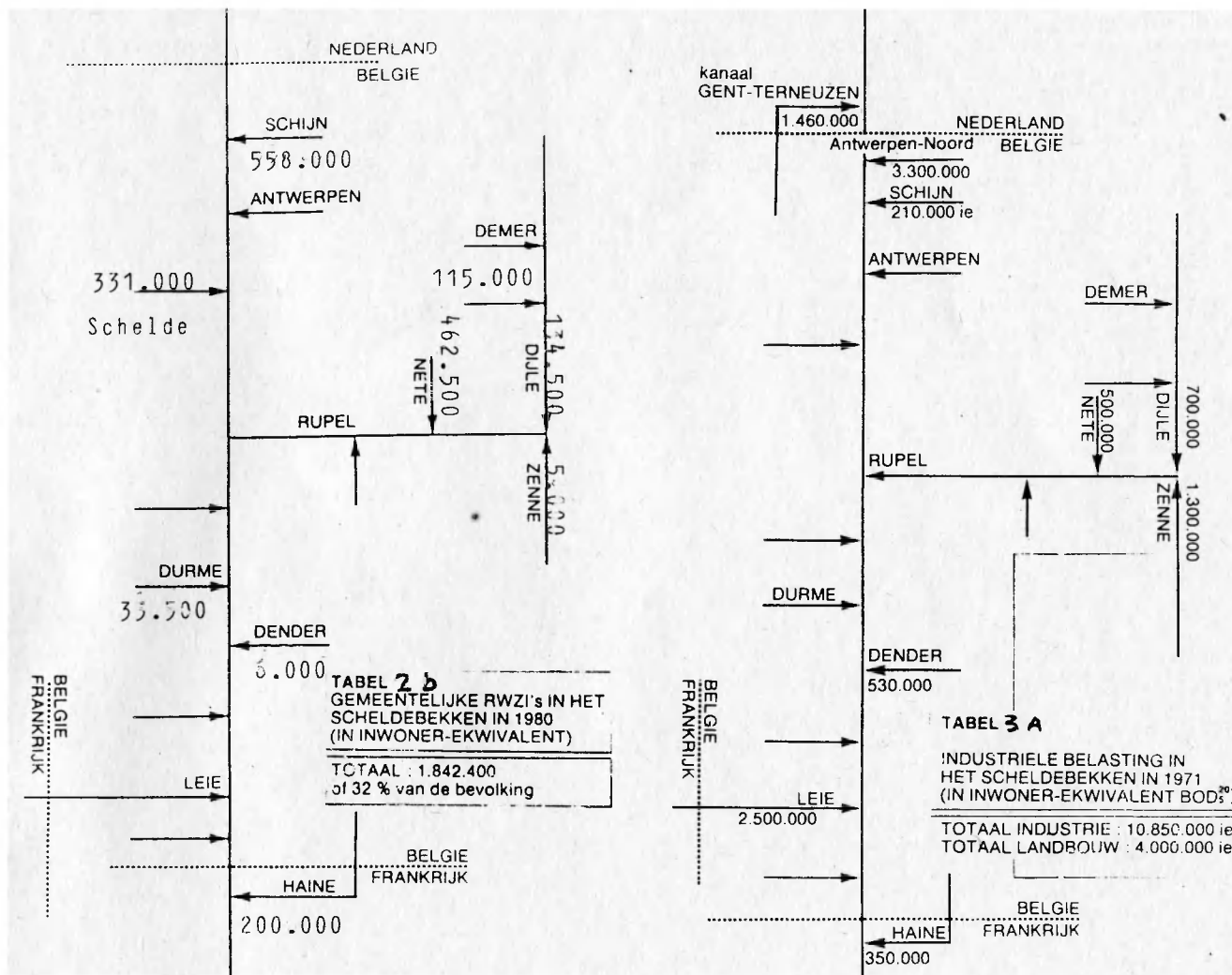
Toch is in de jaren '70 wel aan praktische bestrijding van watervervuiling gedaan. Niet alles is papier gebleven. Men kan de konklusie trekken dat de waterkwaliteit van de Schelde aan de Bel-

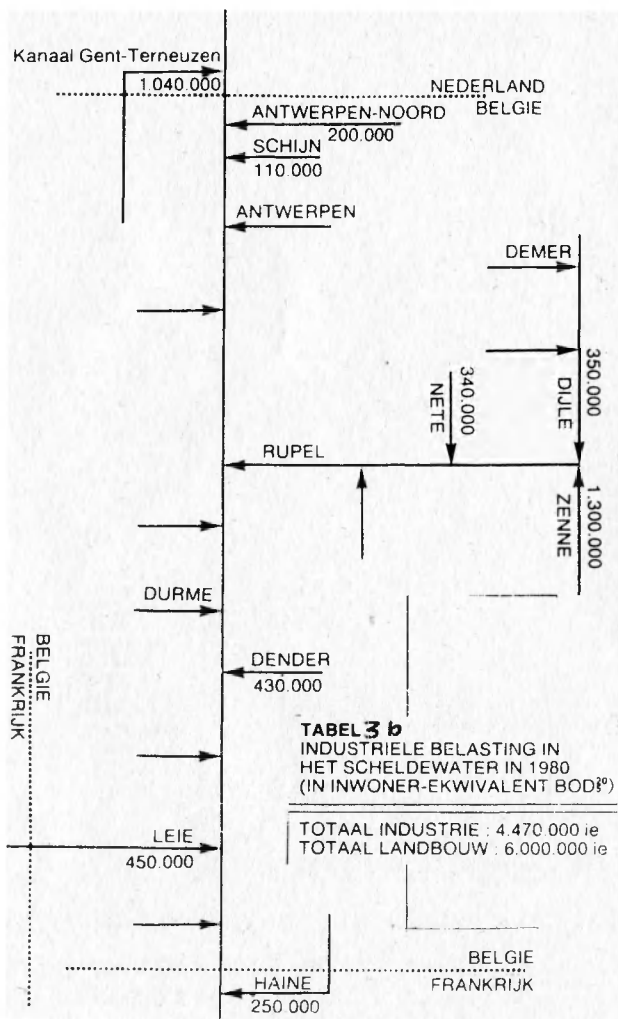
gisch-Nederlandse grens tussen 1970 en 1980 zich gunstig ontwikkeld heeft. Overigens was het zelfreinigend vermogen van de Schelde in 1971 zo goed als verdwenen en is daarin in deze tien jaar weinig of geen verbetering gekomen. De ontwikkeling van de waterverontreinigingsvracht van de Schelde blijkt uit enkele tabellen. Tabel-1 geeft weer hoeveel huishoudelijk afvalwater per subbekken verwacht kan worden op basis van de bevolkingsaantallen. Tabel-2a en 2b vermelden, eveneens per subbekken, de geïnstalleerde capaciteit van gemeentelijke rioolwaterzuiveringsinstallaties in 1971 en 1980. Tabel-3a en 3b geven de industriële vervuiling weer in dezelfde jaren. Een tot op heden onderschat waterverontreinigingsprobleem is de belasting afkomstig van mest en kunstmest. Hiervan vloeide in 1980 door overbemesting 9,7 miljoen inwonerequivalenten af naar de waterlopen waarvan 6 miljoen naar het Scheldebekken.

Al deze verontreinigende emissies in het Scheldebekken kunnen zo worden samengevat (in inwonerequivalenten):

	1971	1980
Huishoudelijk afvalwater	5.484.000	3.907.600
Industrieel afvalwater	10.850.000	4.470/000
Landbouwafvalwater	4.000.000	6.000.000
Totaal	20.334.500	14.377.600

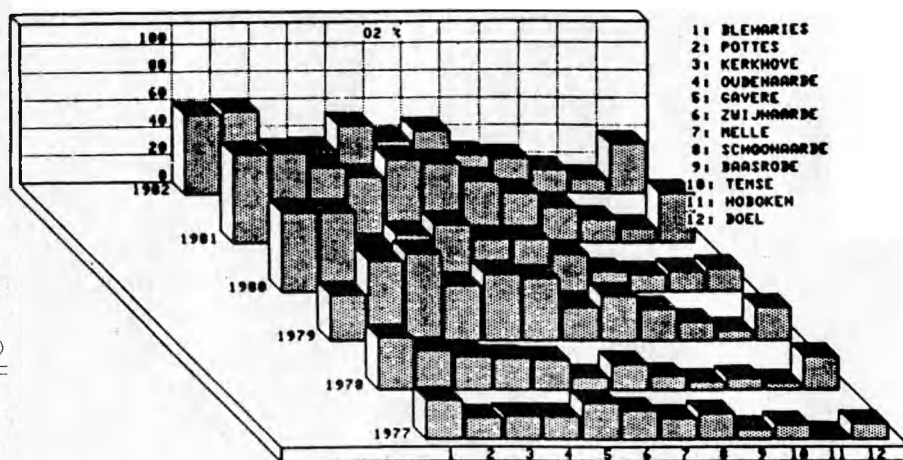

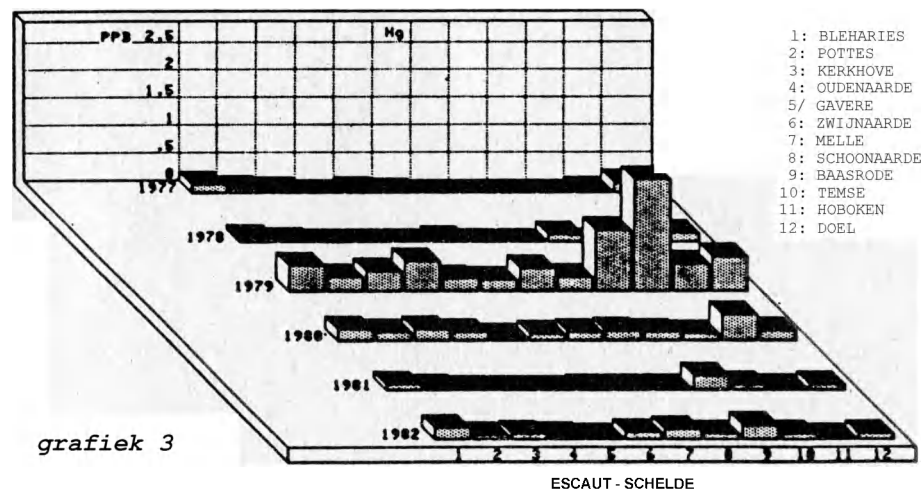
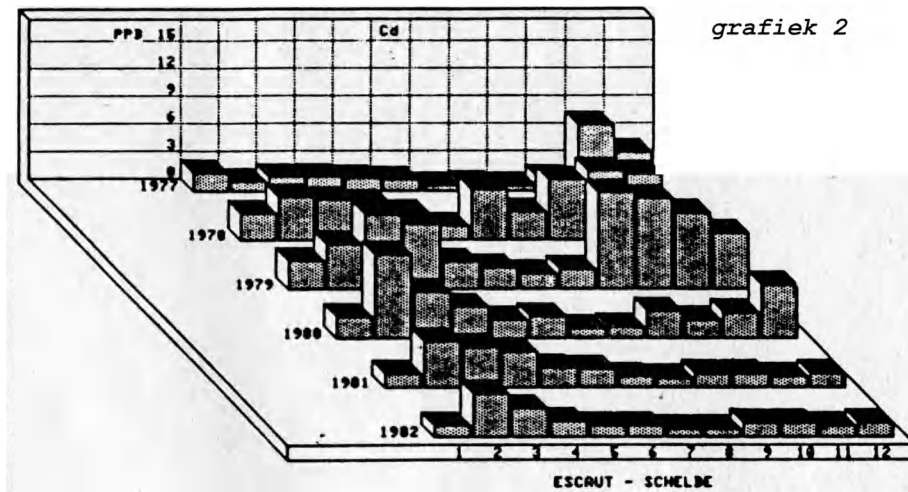

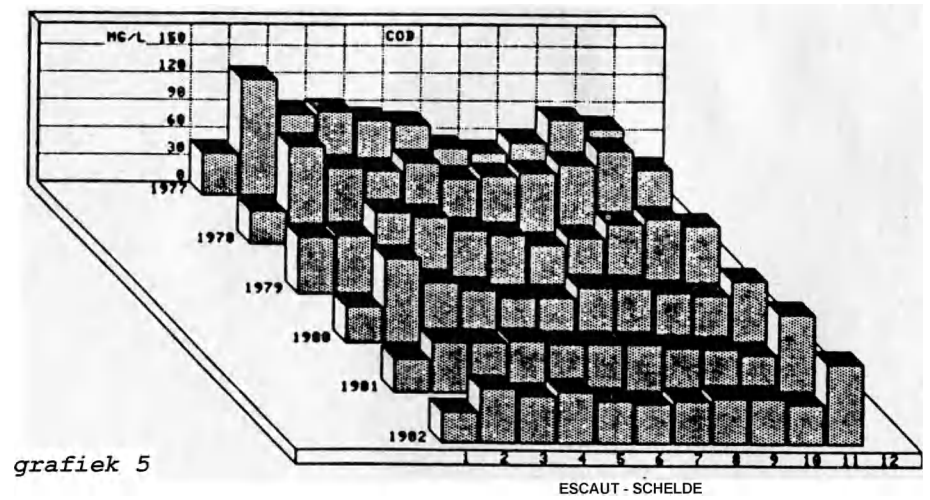
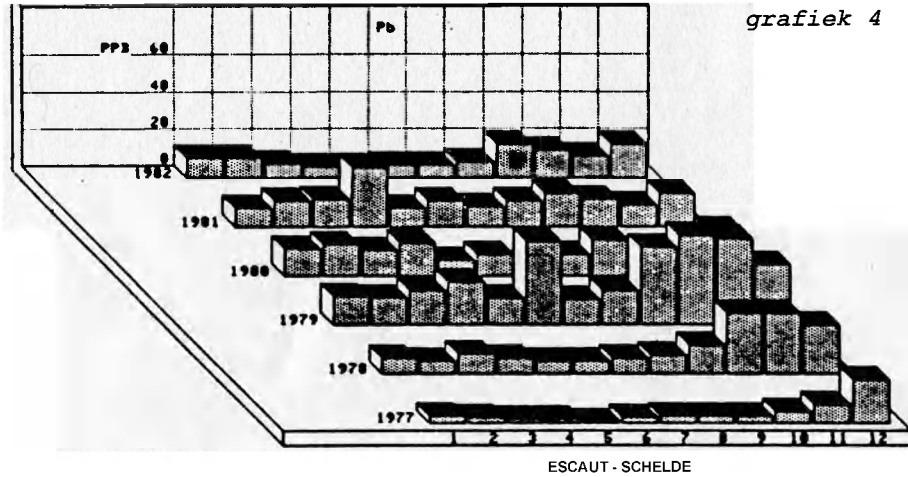
In grafiek-1 is te zien dat de verminderingen van lozingen tot een verbetering van het zuurstofgehalte hebben geleid. Een verbetering blijkt in de laatste jaren ook op te treden in de concentraties van enkele metalen (cadmium, kwik, lood) en van het totaal aan afbreekbare stoffen (chemisch zuurstofverbruik, COD), zie de grafieken 2 t/m 5. Aan de hand van deze tabellen en grafieken kan men, hoewel het slechts zeer summier gegevens betreft, toch de konklusie trekken dat de waterkwaliteit van de Schelde in de voorbije 10 à 15 jaar gunstig is geëvolueerd.

grafiek 1

ESCAUT - SCHELDE

Overigens is de vermindering aan verontreinigende belasting van het Scheldewater niet uitsluitend te wijten aan het aantal, de grootte en het rendement van de zuiveringsinstallaties. De invloed van de economische conjunctuur is ook een belangrijke maar moeilijk te meten faktor. Toch is de werking van de gemeentelijke en industriële zuiveringsinstallaties ontegensprekelijk een van de belangrijkste oorzaken van de verbetering.

PLANNEN VLAAMSE GEWEST
=====

Het is zeer wenselijk dat deze gunstige evolutie zich in de nabije toekomst verder zal doorzetten. De opgerichte Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij zal daaraan in belangrijke mate kunnen bijdragen. Daarvoor zijn zeer veel administratieve regelingen en beslissingen nodig. De maatschappij is nu bezig alle bestaande gemeentelijke zuiveringsinstallaties over te nemen en de verlening en controle van lozingsvergunningen op te zetten. Op 1 januari 1984 zal voor het eerst de heffing op lozing van afvalwater daadwerkelijk geïnd worden. Die zal liggen tussen 120 en 140 BFr (fl.7 a fl.8) per inwonerequivalent. De V.W.Z. (en de W.Z.K.) moeten hieruit de werkingskosten voor hun zuiveringsinstallaties betalen. Wat de investeringen betreft, is de overheidssteun aan de industrie voorbij. De Vlaamse Gewestregering subsidieerde wel (op het ogenblik 100 %) de investeringen van de V.W.Z. en de W.Z.K. Met al deze zaken zijn wij dus opnieuw of voor het eerst gestart. Dat is de dynamiek van de jonge staatsinstellingen.

Daarbij hebben wij als Vlaams Gewest gezegd : "Wij moeten een Algemeen Waterzuiveringsprogramma hebben dat een planning zou moeten inhouden voor verschillende jaren". Deze beslissing is een jaar geleden genomen en binnenkort wordt de eerste versie gepubliceerd. Daarin staat nog niet veel over doelen en bijna niets over andere dan organische, afbreekbare vervuiling. Maar het is al een hele krachttoer geweest om hiertoe te komen, bij elkaar te brengen wat we nu weten. We wachten ook nog op de kwaliteitsdoelen, de immisienormen die dit jaar nog van kracht zullen worden. Maar de structuren zijn gelegd om eind 1984, begin 1985, een nieuw Algemeen Waterkwaliteitsplan te maken. Daarin zal, net zoals in de Indikatieve meerjarenplannen in Nederland, wel die planning op langere termijn staan. Dat moet de uiteindelijke bedoeling zijn : te zeggen dat wij in 1990, wat de Scheldekwaliteit, betreft tot daar moeten komen.

(De heer Bruyneel is kabinetsattaché van Jan Lenssens, de Gemeenschapsminister voor Leefmilieu, Waterbeleid en Onderwijs.)

DISKUSSIE MET M. BRUYNEEL

Vraag :

Het is niet altijd duidelijk in welke sektor een bepaald bedrijf thuishoort, bv. een onderneming die lak en verf produceert en ook nog andere dingen. Zo'n bedrijf wil misschien liever in een andere sektor vallen, omdat het de voorwaarden te streng vindt. Wie beslist dat?

Antwoord :

De procedure is dat het bedrijf zelf een lozingsvergunning aanvraagt en daarmee al kenbaar maakt waar het onder valt. Dat wordt uiteraard nagecheckt. Stel dat een bedrijf alsnog tot een andere sektor wil behoren als het eenmaal de vergunning binnen heeft en die te streng vindt, dan heeft het de mogelijkheid in beroep te gaan. Zo'n beroep wordt behandeld door de minister, dus de (Vlaamse) regering.

Vraag :

Dat is toch een hypothetisch geval! Voordat een vergunning verleend wordt, is er toch overleg geweest. Ook omdat zo'n bedrijf zelf aandeelhouder is verwacht ik dat veel zaken al afgesproken zijn voordat de vergunning verleend wordt. Komt het vaak voor dat een bedrijf in beroep gaat?

Antwoord :

Het is ten dele waar wat u zegt. Een bedrijf heeft twee mogelijkheden : zelf zuiveren of lozen in de riolering en laten zuiveren. In het laatste geval krijgt het een vergunning aangeboden, weet dan wat het gaat kosten en kan besluiten op de riolering te gaan lozen. Op dat moment wordt het bedrijf vennoot van de zuiveringsmaatschappij. Dan is inderdaad, zoals u zegt, de discussie al gevoerd, zijn de plooiën glad gestreken en zal praktisch nooit beroep volgen. De andere mogelijkheid is dat het bedrijf de lozingsvoorwaarden bekijkt en oordeelt dat het zelf goedkoper kan zuiveren. Dan heeft het bedrijf niets meer te maken met de zuiveringsmaatschappij als instelling, wel met de directeur ervan, die bevoegd is voor de lozingsvergunning en de controle daarop. Het bedrijf krijgt dan een vergunning voor de effluentlozing van zijn zuiveringsinstallatie. Beroepen daartegen zijn er al heel wat geweest.

Vraag :

Beroepen van bedrijven tegen een lozingsvergunning zullen waarschijnlijk

weinig zin hebben voor zover het de sektoriele voorwaarden betreft, die zijn immers al van tevoren vastgesteld. Maar hoe zijn die tot stand gekomen? En als ze na vijf jaar herzien worden vanwege nieuwe zuiveringstechnieken - wat ik op zichzelf interessant vind - komen er dan geen protesten van bedrijven die net geïnvesteerd hebben om aan de oude voorwaarden te voldoen?

Antwoord :

Beroep aantekenen tegen sektoriele voorwaarden is niet mogelijk, tenzij men bij de Raad van State een klacht zou indienen tegen het Koninklijk Besluit dat die voorwaarden vastlegt. Bij mijn weten is dat nooit gebeurd. Hoe zijn de sektoriele voorwaarden ontstaan? Er zijn voor elke sektor werkgroepen opgericht waar ondermeer de industrie deel van uitmaakte. Doelstelling was die normen vast te leggen die met normale technische middelen haalbaar waren. In sommige gevallen heeft men ook "pilot-installaties" opgesteld om de haalbaarheid van bepaalde normen na te gaan. Bij mijn weten zijn de milieuverenigingen niet bij dit alles betrokken geweest. Natuurlijk moet er iets op gevonden worden dat de mensen, die vijf jaar geleden geïnvesteerd hebben om aan de toenmalige normen te voldoen, nu niet voor schut zet. In dat verband is van belang dat we dit jaar eindelijk immissienormen zullen krijgen, zoals ik al vertelde. Dan kunnen we in de andere richting gaan werken. We kunnen

vergunningen aanpassen door in de bijzondere voorwaarden uit te gaan van datgene wat in die waterloop toelaatbaar of vereist is.

Vraag :

Beroepen zullen meestal gaan over de bijzondere voorwaarden. Is het voor milieugroeperingen, of bv. gemeenten mogelijk daartegen in beroep te gaan?

Antwoord

Bij mijn weten niet ... die vraag is me nog nooit gesteld. Ik denk dat het in de wet niet wordt voorzien. Het wordt niet uitgesloten maar het wordt ook niet voorzien. In de wet staat alleen dat het bedrijf zelf beroep kan aantekenen.

Vraag :

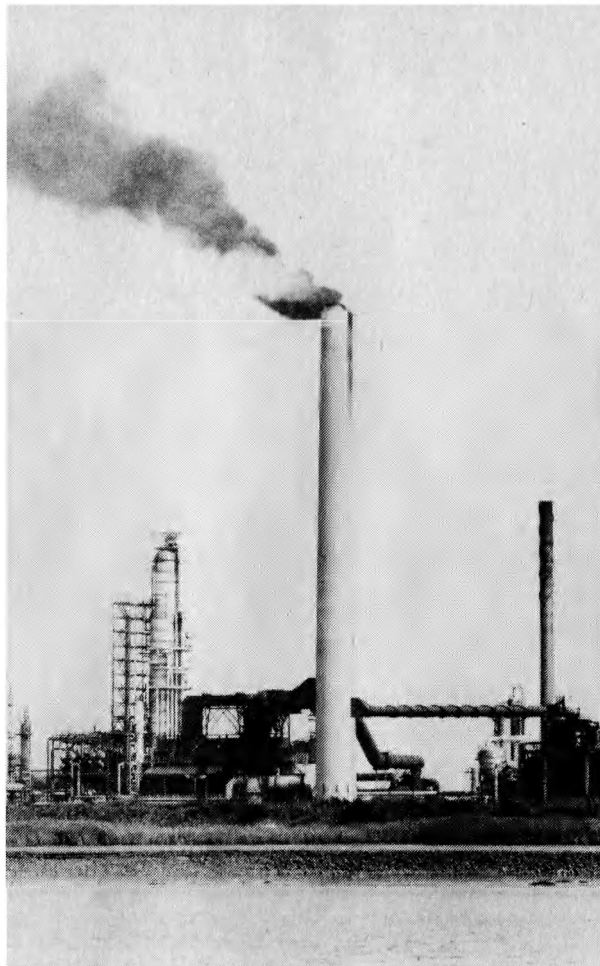
Zijn de lozingsvergunningen openbaar?

Antwoord

Dat is een moeilijke vraag ... Nogal eens wordt gezegd dat men in de lozingsvergunning bepaalde informatie over het produktieproces kan lezen. Of dat waar is, weet ik niet. Nu is dat eigenlijk geen probleem. De algemene en sektoriele voorwaarden zijn wel openbaar - omdat zij in Koninklijke Besluiten zijn vastgelegd - en de bijzondere voorwaarden mogen niet minder streng zijn. Iedereen weet dus in welke richting het gaat.

Vraag :

Toch zul je als milieugroep willen weten hoe streng ze nu precies zijn.

Denkbaar is ook dat bv. een provinciebestuur, tevens deelnemer in de zuiveringsmaatschappij, het met een bepaalde vergunning niet eens is.

Antwoord

Het is moeilijk uit te leggen, voor mij is het ook nieuw. We staan nog aan het begin van de uitvoering van de wet. Pas het voorbije jaar is de Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij begonnen te werken. Belangrijk is dat de zuiveringsmaatschappij als geheel zorgt voor de bouw en exploitatie van de zuiveringsinstallaties, maar dat de vergunningen een taak zijn van de directeur. Die is ook de enige ambtenaar van de zuiveringsmaatschappij die rechtstreeks door de (Vlaamse) regering benoemd wordt. We zullen moeten leren werken met de geheel nieuwe situatie die ontstaan is. Ik kan wel zeggen dat de vergunningen die in het voorbije decenium zijn verleend, allemaal bewerkt en herzien worden.

Vraag :

Sluiten de meeste bedrijven zich aan bij de Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij of juist niet?

Antwoord

De uiterste datum waarop het Vlaamse bedrijfsleven zijn keuze moest meedelen was 31 oktober 1982 : vennoot worden of niet. Er zijn er zeer, zeer weinig die dat gedaan hebben ...

Vraag :

Vennoot worden?

Antwoord

Neen, die gereageerd hebben! Maar goed, de Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij heeft daarna 24000 bedrijven aangeschreven. Daarop heeft 50% gereageerd.

Vraag :

Bedrijven die nog geen keuze gemaakt hebben, hebben ook geen vergunning en lozen hun afvalwater ongezuiverd?

Antwoord

Er zijn heel veel bedrijven die geen vergunning hebben. Persoonlijk verwacht ik dat het met de naleving van vergunningen door bedrijven die er wel een hebben, zeer slechts gesteld is. Het controle apparaat dat nu op gang komt zal het moeten doen. Daarbij staan we voor het dilemma dat we bij alle bedrijven die niet aan hun vergunning voldoen, onmiddellijke maatregelen moeten eisen of ze zouden moeten sluiten.

Vraag :

Dus op dit moment voldoet 60 tot 80% van de bedrijven niet aan de normen volgens de sektoriele voorwaarden?

Antwoord

Neen, dit is geen juiste voorstelling. Het aantal bedrijven speelt geen rol. We hebben bv. exakte cijfers van het kustbekken, waar men al in 1975 be-

gonnen is. Daar blijkt 40% van de bedrijven verantwoordelijk voor 80% van de vervuiling. Wij hebben 24000 bedrijven, maar daarmee gaan we ons niet bezighouden. We gaan er de 4% grote uithalen! En daar zijn er bij, vooral in het gebied van Antwerpen, die hun lozingsvergunningen wel respekteren.

Vraag :

Hoe verklaart u dat juist in en rond Antwerpen zoveel geïnvesteerd is in zuiveringsinstallaties? Belgie zelf heeft er daar het minste voordeel van.

Antwoord :

Ik denk dat er drie elementen gespeeld hebben. Er is aandacht besteed aan de Belgisch-Nederlandse besprekingen inzake het Baalhoekkanaal en de afsnijding van de Bocht van Bath, waarbij door Nederland eisen zijn gesteld aangaande de kwaliteit van het Scheldewater. Verder stelde de overheid op dat moment geld beschikbaar voor industriële zuiveringsinstallaties. De grote bedrijven zijn daar op gesprongen, die hebben eigen milieumensen en de financiële middelen die naast de subsidie nodig waren. Tenslotte was in die periode zeer veel geld beschikbaar voor de bouw van openbare zuiveringsstations. Antwerpen heeft daarop massaal gereageerd. Zo zijn de meeste openbare installaties in de Antwerpse agglomeratie gebouwd en is het grootste deel van de 3 miljard subsidie voor industriële installaties ook naar Antwerpen gegaan.

ALGEMEEN WATERZUIVERINGSPROGRAMMA

VAN HET VLAAMS GEWEST

HET TIJ GEKEERD ?

Begin 1984 stelde Gemeenschapsminister van Leefmilieu, Waterbeleid en Onderwijs, Jan Lenssens, het "Algemeen Waterzuiveringsprogramma voor Vlaanderen" (AWP) aan de pers voor. De uitvoering van dit ogenschijnlijk ambitieuze programma zou op relatief korte termijn er moeten voor zorgen dat in vele rivieren het leven voor vissen weer mogelijk wordt.

Van 1971 tot 1981 heeft men in Vlaanderen ongeveer 50 miljard BFr geïnvesteerd in de waterzuiveringssector en de kwaliteit van het water in de rivieren en kanalen is niet of nauwelijks verbeterd. Anderzijds worden een aantal zuiveringsinstallaties op 25 % en minder van hun capaciteit gebruikt. Men stelde ook een grote versnippering vast in de bevoegdheden inzake waterzuivering met niet minder dan negen diensten die ieder een apart deel van de bevoegdheden uitoefenden : gemeenten, interkommunales, de Ministeries van Volksgezondheid (Dienst Zuivering van Afvalwater), Landbouw (Landelijke Waterdienst), Openbare Werken (Dienst Gesubsidieerde Werken), provincies, polders en wateringeng, waterzuiveringsmaatschappijen, enz ...

Met de regionalisering van de verschillende overheidsdiensten is hierin een hergroepering en samenvoeging gekomen waardoor de bevoegdheden voor het Vlaams landsgedeelte nu ongeveer ver-

deeld zijn over de Administratie voor Ruimtelijke Ordening en Leefmilieu (A.R.O.L.) en de Algemene Technische Diensten (A.T.D.) van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Verder zijn er nog de waterzuiveringsmaatschappijen voor Vlaanderen en de gemeentebesturen. De normering blijft echter tot de nationale bevoegdheid behoren, met name de algemene en sektoriele lozingsvoorwaarden, de berekeningsbasis van de tarieven voor de zuivering van industrieel afvalwater alsook de subsidiering van de industriële ondernemingen. Zo eenvoudig wordt het er dus ook niet op.

In september 1982 werd dan door Minister Lenssens een begeleidingskommissie in het leven geroepen die samengesteld was uit vertegenwoordigers van bovengenoemde besturen (exclusief de gemeentebesturen), die tot taak had een beleidsinstrument op te stellen dat het voor de toekomst mogelijk moest maken dat de nieuwe investeringen in de waterzuivering doelgerichter zouden kunnen gebeuren : het AWP!

Dit AWP wordt op drie niveau's opgesteld :

* Niveau-1 : geeft een overzicht van de oppervlaktewaterkwaliteit op het huidige ogenblik in heel het Vlaamse Gewest. De gehanteerde biologische waterkwaliteitsnormen worden opgesteld aan de hand van de "Biotische Index" (B.I.) die in zes kleuren wordt weergegeven op kaart. Op dit "niveau-1" wordt het Vlaams Gewest opgedeeld in 27 hydrografische deelstroombekkens.

* Niveau-2 : Hierin worden elk van de 27 deelstroombekkens nader bestudeerd wat betreft te nemen maatregelen in het licht van de globale saneringen .

* Niveau-3 : Hierin moet de konkrete aanpak uitgewerkt worden op niveau van het zuiveringsgebied en dit door middel van een kosteneffektiviteitsanalyse.

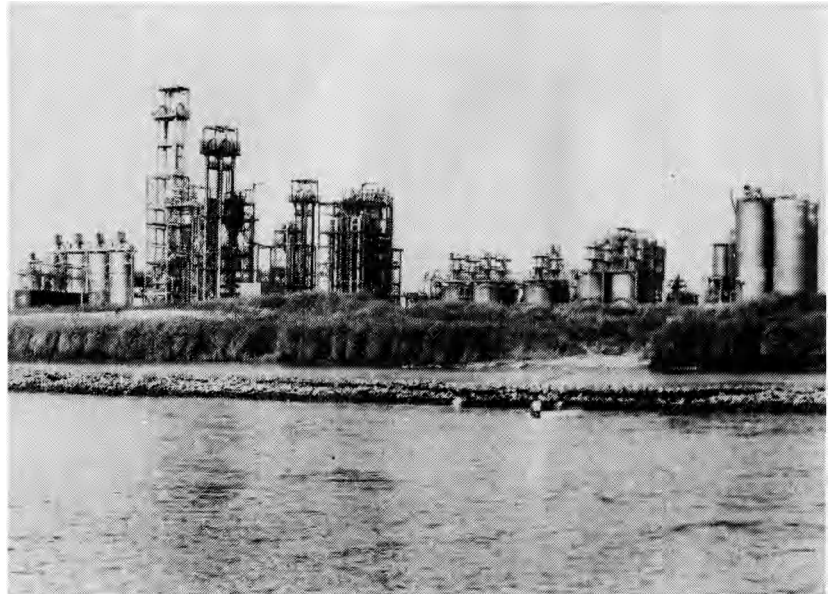
Bij het globaal overzicht, dat het "niveau-1" biedt, valt onmiddellijk op dat veel in het oranje en het rood staat aangeduid, wat respectievelijk "zwaar verontreinigd" en "zeer zwaar verontreinigd" betekent; een deel zelfs in het zwart, wat neerkomt op "overleven van indicator-organismen is niet meer mogelijk",

Minister Lenssens zou alles in het groen willen krijgen ("weinig verontreinigd" of "waterlopen waarin vissen bestendig kunnen leven"). Hiervoor zou hij gedurende acht tot tien jaar telkens zo'n 5 à 6 miljard per jaar nodig hebben, hoofdzakelijk voor de aanleg van kollektoren en nieuwe zuiveringsstations. Dit bedrag zou jaarlijks moeten gevormd worden door 3 tot 3,5 miljard BFr op de ministeriele begroting en 2 tot 3 miljard BFr door de bijdragen van gemeenten, provincies en de ontvangsten der waterzuiveringsmaatschappijen.

Het opzet van gans dit waterzuiveringsprogramma waarbij eindelijk een aanzet wordt gegeven tot een planmatige aanpak van de watervervuilingsproblematiek, iets wat tot nu toe spijtig genoeg nog niet gebeurd was, moet zeker toegejuicht worden. Het is echter zeer de vraag of dit plan bij machte gaat zijn om de watervervuiling in al zijn

aspecten te kunnen bedwingen. Spijts al de mooi gekleurde kaarten valt het toch op dat enkel gezocht werd op een antwoord voor het opheffen van de biologisch afbreekbare vervuiling, direct ontstaan door lozingen van hoofdzakelijk huishoudelijke afvalwaters, de zogenaamde "eerste generatie vervuiling".

In de brochure die het "niveau-1" begeleidt wordt weliswaar ook even gesproken over de vervuiling die ontstaat door de lozingen van de intensieve landbouw en veeteelt; op de "niveau's 2 en 3" wordt aan deze verontreinigingsbron echter veel te gemakkelijk voorbijgegaan omdat men er van uitgaat dat dit slechts een probleem vormt voor

de streken met een intensieve landbouw. Recente studies wijzen er echter op dat de landbouw, wat betreft het aandeel in de fosfaatbelasting van oppervlaktewateren, in het verleden ernstig onderschat werd omdat de bijdrage door uitspoeling, erosie en kwel steeds is blijven stijgen.

Een aanvaardbare fosfaatbelasting in g/m² wateroppervlak zal hierdoor nooit kunnen bereikt worden door enkel het zuiveren en kollektieren van rioolwater, zoals steeds voorgesteld in het AWP. Specifieke maatregelen aangaande de bemesting van de kultuurgronden dringt zich dan ook op. Het dekreet van 24.1.1984 houdende maatregelen inzake grondwaterbeheer, waarbij voorzien wordt dat "enkel rond waterwinningsgebieden" dwingende maatregelen "kunnen" worden opgelegd i.v.m. de bemesting, is dan ook een serieus gemiste kans. Dit geldt ook voor wat betreft de uitspoeling van andere ongewenste stoffen die in de landbouw gebruikt worden.

Het gevaar is namelijk groot dat door de uitspoeling van bv. fosfaat eutrofiëring in vele waterlopen zal kunnen optreden (dikwijls mogelijk eens een minimale zuiveringsgraad is bereikt) waardoor alle geleverde inspanningen en investeringen nutteloos dreigen te worden door de zogenaamde "tweede generatie vervuiling".

Minister Lenssens en zijn planners nemen zich voor om alles "in het groen" te krijgen (biotische index 7-8), wat overeenstemt met een bepaalde biologische waterkwaliteit. Men gaat hierdoor spijtig genoeg voorbij aan wat nu de natuurlijke waterkwaliteit moet zijn voor bepaalde biotopen. Het is misleidend en uiteindelijk fout om beleidsopties te gaan afleiden uit een uniformering van te bereiken doelen. Het is daardoor mogelijk dat bv. voor een kwetsbaar biotoop dat specifieke eisen stelt aan de water-

kwaliteit, dat het vanaf het begin niet erkend zal worden als een bij prioriteit te saneren gebied doordat de score virtueel lager zal uitvallen.

Het is trouwens opvallend hoe in de prioriteitsopgave (die niet al te duidelijk is) voor het saneren van de waterlopen, eigenlijk uitsluitend gesproken wordt over waterwinningsgebieden en niet bv. over waterrecreatie, natuurgebieden, enz. (p.20-21 niveau-1).

De achtergrond van de mensen die deel uitmaken van de begeleidingskommissie van het AWP zal hier zeker niet vreemd aan zijn, en bewijst nog maar eens dat de natuurbehoudssektor duidelijk zal moeten vertegenwoordigd worden binnen A.R.O.L. In het AWP zou dan bij de inventarisatie van de elementen ter schraging van het te voeren beleid de ligging en aard van verschillende natuurgebieden en waardevolle landschappen kunnen aangeduid worden.

Het vooropstellen van de biotische index 7 à 8 voor de Vlaamse oppervlaktewateren houdt zeker niet in dat een beleid zal moeten ontwikkeld worden ter terugdringing van lozingen van de "zwarte en grijze lijst stoffen", of de zogenaamde "derde generatie vervuiling". In gans het AWP wordt (daarom) met geen enkel woord gerept over dit te voeren beleid. Ook al werd op grote schaal de informatika ingeschakeld bij het verzamelen en verwerken van al de noodzakelijke elementen, nergens wordt aangegeven wat de betekenis en de omvang is van de lozing van deze stoffen, eventueel per bedrijfstak opgesplitst, en welke maatregelen kunnen (moeten) getroffen worden.

Nergens ook wordt aangegeven wat inmiddels bereikt is of wat binnen afzienbare tijd kan worden bereikt. Ook niet voor dé belangrijkste lozingen en wateren. Het roept heel wat vragen op daar de belasting van de oppervlaktewateren door toxische elementen zich bijgevolg voordoet als zijnde niet aktueel!

Tot slot kan nog opgemerkt worden dat de hoogte- en berekeningsbasis van de bijdragen van de industrie aan de waterzuiveringsmaatschappijen te betalen (nationale materie!) helemaal niet behandeld wordt binnen het AWP niettegenstaande dit een belangrijk instrument betekent in de strijd tegen de verontreiniging van de oppervlaktewateren. In het MB van 15.2.1974 zijn de formules vastgelegd voor de bepaling van de inschrijving op het maatschappelijk kapitaal en voor het vaststellen van de bijdragen in de kosten van beheer en werking van de waterzuiveringsmaatschappijen.

Het besluit van de Vlaamse Exekutieve van 22.12.1982 vereenvoudigde de methode tot bepaling van de inschrijving op het kapitaal alsmede de geldigheidsduur van dezelfde vereenvoudigde methode tot vaststelling van de bijdrage in de kosten van beheer en werking van de waterzuiveringsmaatschappijen. Dit betekent dat tot nader order enkel de formules in de artikels 2 en 4 van het MB van 15.2.1974 van belang zijn. Volgens deze vereenvoudigde methode is het aantal eenheden verontreinigende belasting evenredig met de jaarlijkse bedrijvigheid of het aantal werkmensen ...

Het verlengen van de geldigheidsduur van de vereenvoudigde formule heeft zeer ongunstige effecten zowel voor het milieu, de ekonomie als het beleid. De bevuilingsgraad is niet meer van tel, het streven naar een vermindering van de belasting is niet meer zinvol!

Het beleid dat men in Vlaanderen ter zake zal uitstippelen, en de impakt ervan op de lozing voor verontreinigende stoffen, is niet te lezen in het AWP.

Het AWP voor Vlaanderen, dat dus een technisch instrument had moeten zijn om beleidsverantwoordelijken toe te laten vanaf heden soepel in te spelen op de voortdurend evoluerende ekonomische en maatschappelijke omstandigheden, om alzo inhoud en uitvoering te geven aan de vooropgestelde waterkwaliteitsdoeleinden, schiet op vele punten aanzienlijk tekort omdat het voorbij gaat aan de fundamentele voorwaarde dat het voor een verantwoord waterkwaliteitsbeleid noodzakelijk is om "alle" noodzakelijke elementen te inventariseren en in rekening te brengen. Deze ontbrekende schakels dreigen uiteindelijk een karikatuur te maken van wat een "geïntegreerde planmatige aanpak" had moeten worden voor het Vlaamse waterzuiveringsbeleid.

De vooropgestelde biotische index 7 à 8, of de biologische waterkwaliteit waarbij vissen (welke?) gans het jaar door kunnen overleven, biedt ook geen enkele garantie qua hygienische en toxikologische betrouwbaarheid. In ieder geval als er dan al binnen een tiental jaren vissen zullen zwemmen in onze oppervlaktewateren, dan is het nog zeer de vraag wie deze Vlaamse vis zal durven eten.

DE BELASTING VAN DE WESTERSCHELDE MET VERONTREINIGDE STOFFEN

1) Inleiding :

Het Rijksinstituut voor Zuivering van Afvalwater (RIZA) houdt zich vooral bezig met onderzoek naar de kwaliteit van oppervlaktewater in Rijkswateren en met advisering over de sanering der lozingen. Het RIZA is een onderdeel van Rijkswaterstaat en valt dus onder het ministerie van Verkeer en Waterstaat.

Wat betreft het onderzoek in de Zeeuwse wateren is een werkverdeling gemaakt met de Deltadienst van Rijkswaterstaat in Middelburg. Het RIZA houdt zich in Zeeland voornamelijk bezig met de kanalen en de Westerschelde.

2) Onderzoek :

=====

Het RIZA-onderzoek vindt in verschillende kaders plaats. Allereerst zijn er de routinemetingen in de Westerschelde die al sinds het begin van de jaren '60 plaatsvinden. Het aantal gemeten stoffen wordt steeds uitgebreid afhankelijk van het beschikbaar komen van nieuwe analysemethoden. In 1981 werden meer dan 100 stoffen in eigenschappen van het water gemeten.

Een ander deel van het onderzoek zijn metingen van de gehalten van giftige stoffen in mosselen, bot en garnalen en in het slib. Daaruit is o.a. gebleken dat de vervuiling van de Westerschelde met cadmium hoog is. Van diverse andere stoffen zijn eveneens hoge gehalten in organismen en in slib aangetroffen.

In de derde plaats controleert het RIZA de lozingen van de bedrijven. Meestal wordt ca. 5 keer per jaar op willekeurige momenten monsters genomen, soms vaker. In de vergunningen is meestal de verplichting opgenomen dat de bedrijven ook zelf controlemetingen moeten verrichten en de uitkomsten doorgeven aan Rijkswaterstaat en RIZA.

Daarnaast voert het RIZA metingen uit t.b.v. de bepaling van de grootte van de heffing die lozers op Rijkswateren dienen te betalen.

Over de routinemetingen is onlangs het rapport "De waterkwaliteit van de Westerschelde in de periode 1964-1981" gepubliceerd. Hieruit is voor een grote reeks vervuilende stoffen af te lezen of er van verbetering of verslechtering sprake is en hoe ernstig de situatie nu is. Een aantal ervan zullen bij wijze van voorbeeld nader worden behandeld.

3) Waterkwaliteit Westerschelde :

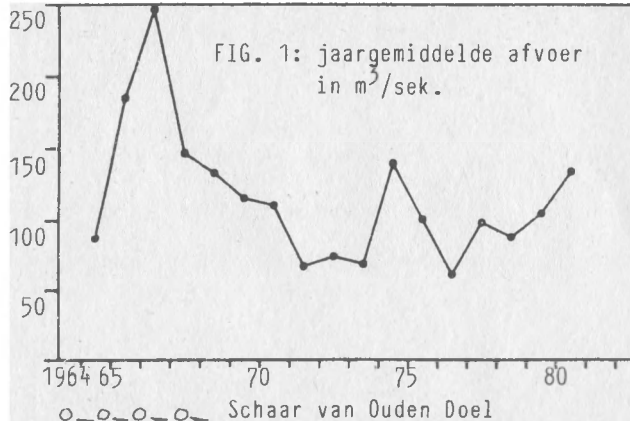
Algemeen :

=====

De Westerschelde wordt met vele lozingen en stortingen van afvalstoffen belast. De belangrijkste zijn :

- 1) de Schelde, met voorbelasting uit België en Frankrijk;
- 2) huishoudelijke, en industriële lozingen (o.a. afvalwaterleidingen van Waarde, Terneuzen en Vlissingen) en afvalgipsstortingen;
- 3) het kanaal van Gent naar Terneuzen.

Daarnaast, maar relatief minder belangrijk, ontstaat vervuiling via polderwateruitslag, regen en baggerspeciëstortingen uit het Antwerpse havengebied. Tot het begin van de jaren '70 is de kwaliteit van het Westerscheldewater voortdurend verslechterd. Overigens heeft ook een natuurlijke faktor, namelijk een geleidelijke afname van de hoeveelheid Scheldewater, tot deze verslechtering geleid (zie fig.1).

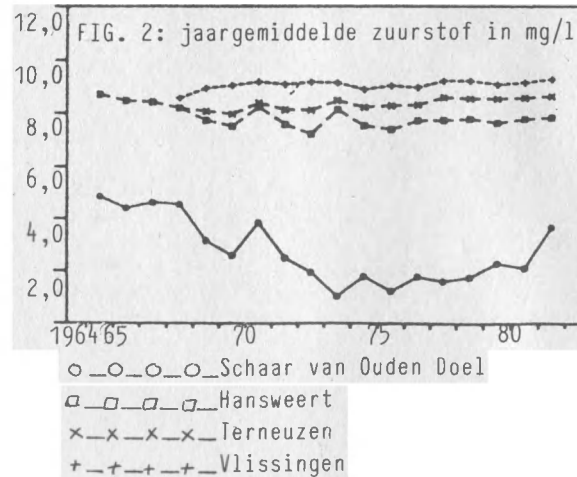

Na 1973/74 is de waterkwaliteit in een aantal opzichten enigszins verbeterd. Oorzaken daarvan zijn een geleidelijke toename van de Scheldeafvoer, de economische situatie (bedrijfssluitingen), sanering van lozingen en de bouw van zuiveringsinstallaties op Belgisch grondgebied.

Bij de beoordeling van de kwaliteit zal gebruik worden gemaakt van de normen voor de basiskwaliteit uit het Indikatief Meerjarenprogramma 1980-1984 (IMP) die, hoewel geldend voor zoet water - op de grens bestaat het Scheldewater reeds voor 30% uit zeewater -, een indicatie geven van de verontreinigingsgraad.

Zuurstof :

Kenmerkend voor de algemene verslechtering tot 1973 en de beperkte verbetering daarna, is het zuurstofgehalte. In 1973 bereikte dit bij Schaar van Ouden Doel (dit is bij de Nederlands/Belgische grens) een jaargemiddelde van 1,0 mg O₂/liter (zie fig.2). Door de vrijwel zuurstofloze situaties konden zelfreinigingsprocessen niet plaatsvinden.

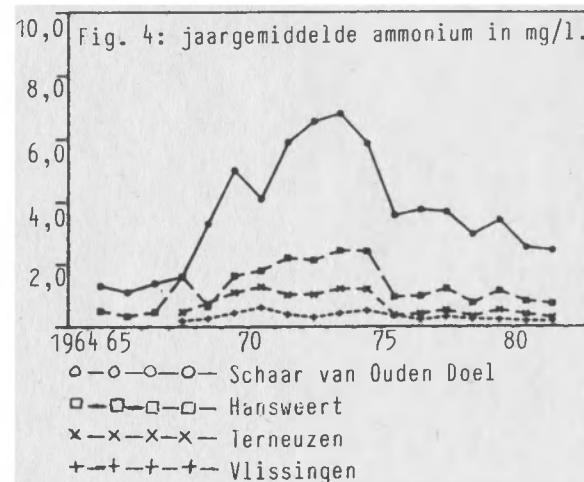
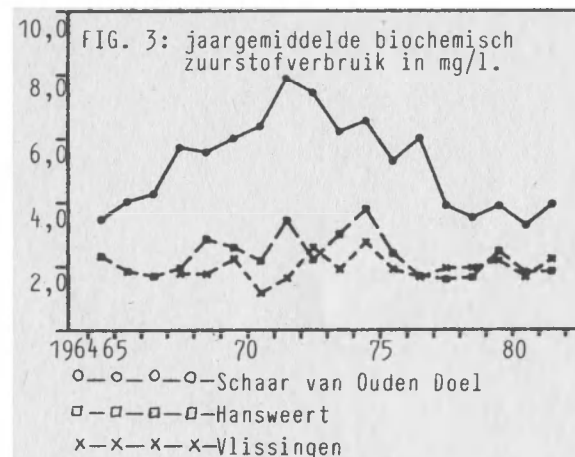
In de 2de helft van de jaren '70 is het zuurstofgehalte enigszins gaan stijgen. In westelijke richting neemt het zuurstofgehalte snel toe door vermenging met zuurstofrijk zeewater. Bij Vlissingen is het zuurstofgehalte bijna gelijk aan dat van zeewater. Volgens de normen voor de basiskwaliteit voor zoet water moet het zuurstofgehalte ALTIJD (dus niet alleen als jaargemiddelde) hoger zijn dan 5 mg/l.

Sinds 1964 heeft het water bij Schaar van Ouden Doel deze norm nooit gehaald. Ook in 1981 kwamen hier 's zomers nog steeds waarden lager dan 2 mg/l voor.

Biochemisch zuurstofverbruik (BZV5) en ammonium :

Voor de afbraak van biologisch afbreekbare afvalstoffen is zuurstof nodig. Omgekeerd kan men de hoeveelheid zuurstof die nodig zou zijn om deze stoffen geheel af te breken gebruiken als maat voor de hoeveelheid afbreekbaar afval in oppervlaktewater (BZV5). Als die hoeveelheid zuurstof in werkelijkheid niet aanwezig is, kan dit zuiveringsproces niet optreden en kan verrotting plaatsvinden.

Door de verbetering van het zuurstofgehalte sinds 1973 konden in het oostelijk deel van de Westerschelde weer zelfreinigingsprocessen plaatsvinden. Figuur-3 laat zien dat sindsdien ook een daling van het BZV5-gehalte is opgetreden tot gemiddeld 4,0 mg/l in 1980. Figuur-4 geeft ongeveer hetzelfde beeld voor ammonium. Dit is een tussenprodukt bij de afbraak van bepaalde afvalstoffen waarbij voor de verdere afbraak ook weer zuurstof nodig is.

In beide gevallen neemt het gehalte snel af richting Noordzee. Bij Vlissingen is de invloed van de hoge belasting bij Schaar van Ouden Doel vrijwel niet meer meetbaar. Overigens is de variatie in de BZV5 vooral bij Vlissingen relatief groot. De oorzaak kan zijn de toename van ongezuiverde lozingen uit Walcheren en/of de toename van baggeractiviteiten voor de Belgische kust.

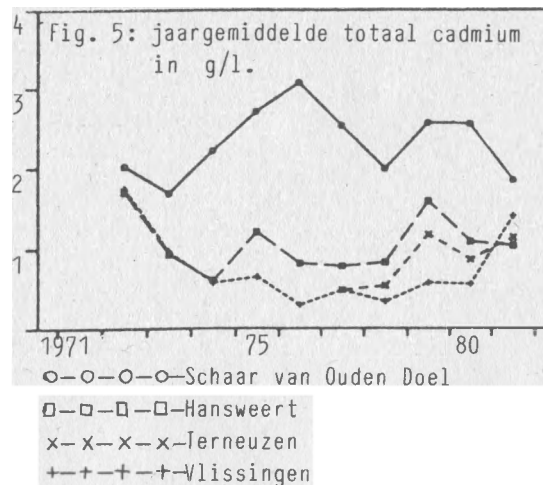
De basiskwaliteitsnorm voor Biochemisch Zuurstofverbruik is 5,0 mg/l (jaargemiddelde) en voor ammonium 1,0 mg/l. De eerste norm wordt sinds 1976 bij Schaar van Ouden Doel gehaald, de tweede in de hele periode niet.

Cadmium, kwik en nikkel :

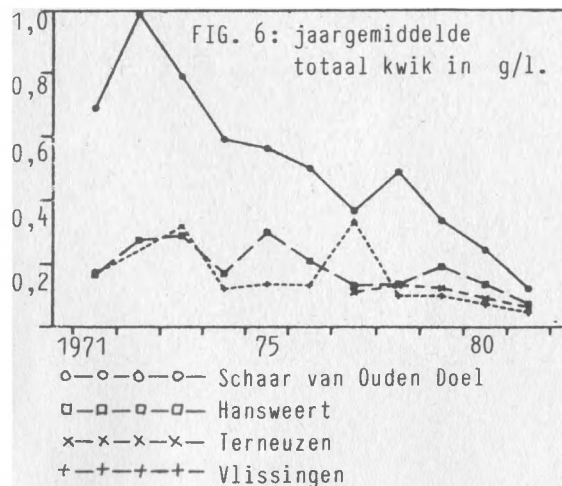
Bij andere verontreinigingen dan de "gewone" biologisch afbreekbare afvalstoffen is zowel van verbetering als van verslechtering sprake. Bij de metalen is het gehalte aan lood, chroom en kwik bijvoorbeeld duidelijk gedaald sinds het begin van de jaren '70. Verslechterd is o.a. nikkel, terwijl cadmium ongeveer gelijk blijft. Cadmium en kwik zijn metalen die voorkomen op de zogenaamde zwarte lijst.

Belgie is na West-Duitsland en Engeland de grootste cadmiumproducent van Europa. De cadmiumproductie is tevens een vervuiliingsbron zelf. De voornaamste lozingen in het Scheldebekken komen echter van de superfosfaatindustrie (kunstmest). Cadmium is als sporelement aanwezig in het fosfaaterts.

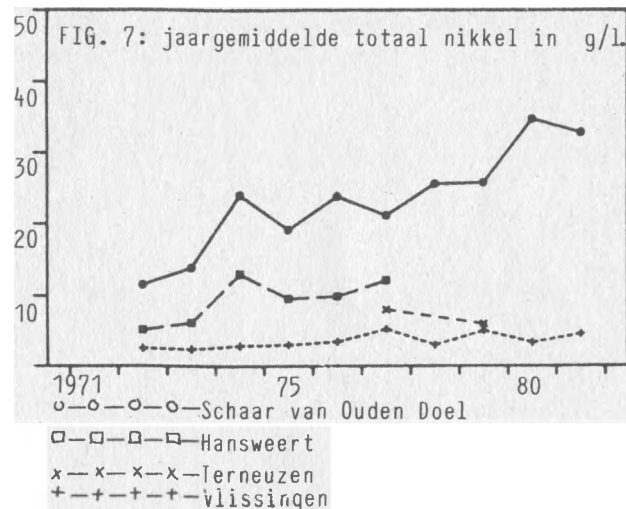
In de Westerschelde komt cadmium in opgeloste vorm voor en, het grootste deel, vastgehecht aan zwevend slib. Het totaal lijkt eerder toe dan af te nemen (zie fig.5). Daarnaast bezinkt veel cadmium op de bodem, naar schatting enkele tientallen tonnen per jaar.

De norm voor basiskwaliteit van zoet water is 2,5 microgram Cd/l (absoluut). Deze norm wordt bij de Schaar van Ouden Doel ieder jaar overschreden. Bij kwik is wel een duidelijke daling van de verontreiniging opgetreden (zie fig.6). De belangrijkste lozers van kwik zijn de chloor-alkali- en de vinylchloride-industriën. Hun lozingen zijn flink verminderd. De basiskwaliteitsnorm voor kwik is 0,5 microgram Hg/l (absoluut). Sinds 1980 wordt hieraan voldaan.

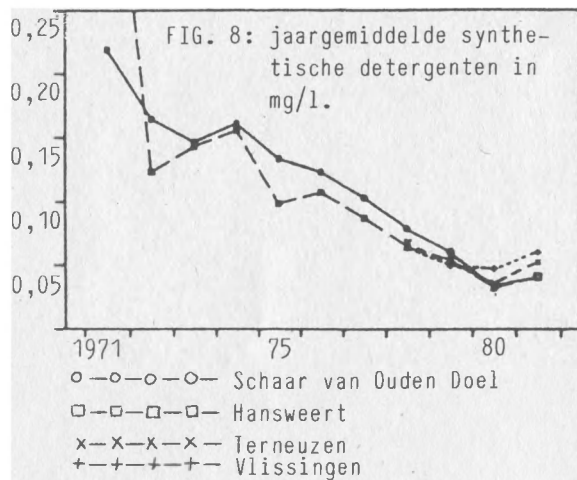

Het nikkelgehalte in het oostelijk deel van de Westerschelde is sinds het begin van de analyses van dit metaal voortdurend toegenomen. Oorzaak zijn waarschijnlijk steeds grotere lozingen van galvanische-, titaandioxyde, kunstmest- en levensmiddelenindustrie. Naar schatting bezinkt per jaar een hoeveelheid van enkele tientallen tonnen. De basiskwaliteitsnorm is 50 microgram Ni/l (absoluut). Deze norm wordt sinds 1980 door het Scheldewater bij de grens overschreden.

Synthetische stoffen :

Vooraf in dichtbevolkte en geïndustrialiseerde gebieden komen honderden verschillende chemische stoffen in het oppervlaktewater. Vele daarvan worden in de Westerschelde nog niet gemeten, of alleen bij Schaar van Ouden Doel. De gegevens zijn dus erg onvolledig. Van sommige is het gehalte duidelijk afgenomen, bijvoorbeeld van synthetische detergents (fig.8). Dit zijn oorspronkelijk slecht afbreekbare bestanddelen van wasmiddelen die in de afgelopen 10 jaren geleidelijk vervangen zijn door biologisch afbreekbare stoffen. De basiskwaliteitsnorm voor zoet water is 20 microgram/liter (absoluut). Sinds 1976 is die niet meer overschreden. Van tal van andere

chemische verbindingen overschrijden de hoeveelheden de normen. Ze zijn vergelijkbaar en soms hoger dan de gehalten in Rijn en Maas (zie tabel).

Van de voorbeelden in de tabel behoren benzeen (b) fluorantheen en benzeen (a) pyreen tot de groep van de PAK's of teerstoffen (Polycyclische Aromatische Koolwaterstoffen). Deze ontstaan door verhitte of onvolledige verbranding van organische stoffen met name in olieraffinaderijen, cokes-, plastic-, kalk- en verfindustriën. Beide zijn kankerverwekkend. Van de PAK's samen mag maximaal 200 ng/liter in zoet water voorkomen. Deze basiskwaliteitsnorm is ieder jaar overschreden. De fenolen zijn een andere groep van verbindingen waarvan pentachloorfenol er een is. De hoeveelheid fenolen (totaal) in het Scheldewater is afgenomen van ongeveer 20 tot 4 mikrogram/liter in 1981. Het ligt sinds '79 onder de basiskwaliteitsnorm (absoluut) van 10 mikro-

gram/liter. Sommige stoffen uit de groep komen echter vergeleken met andere rivieren veel voor, zoals pentachloorfenol dat binnenkort op de zwarte lijst gezet zal worden.

	Rijn	Maas	Schelde	Gent/Terneuzen
Benzeen (b) fluorantheen (ng/l)	42	85	37	57
Benzeen (a) pyreen (ng/l)	19	71	24	52
Fenolen (Mg/l)	6,9	8,6	4,0	14,6
Pentachloor- fenol (ng/l)	70	64	70	462
Lindaan (8-HCH) (ng/l)	17	22	38	53

(ng/l = nanogram per liter)

(Mg/l = mikrogram per liter)

Onder de bestrijdingsmiddelen komen ook een reeks potentiële zwarte lijst stoffen voor omdat ze giftig en nauwelijks afbreekbaar zijn en zich ophopen in levende organismen. Gevaarlijk zijn vooral de organochloor pesticiden waarvan in de Schelde Lindaan (hexachloorcyclohexaan) voortdurend te veel wordt gevonden en in enkele jaren ook Dieldrin, Endrin en Aldrin in erg hoge concentraties.

De waterkwaliteit na 1981 :

Uit het routineonderzoek blijkt dat de eerder geconstateerde verbetering van de waterkwaliteit zich na 1981 heeft voortgezet. Dit is enerzijds het gevolg van verminderde lozingen, anderzijds is ook de Schelde afvoer toegenomen (verduning!). Nochtans is bv. voor cadmium, ondanks een dalende concentratie in het water, in de Westerschelde bij mosselen een onaanvaardbaar hoog gehalte vastgesteld.

4) Lozingsadviezen :

Bij de verschillende afvalwaterlozingen op de Westerschelde is het RIZA betrokken als adviseur van de instantie die vergunningen moet afgeven. Dat is het ministerie van Verkeer en Waterstaat, namelijk : Rijkswaterstaat Directie Zeeland.

Alle afvalwaterlozingen hebben een vergunning nodig volgens de Wet Verontreiniging Oppervlaktewater (WVO). Het betreft hier zowel industrieel als huishoudelijk afvalwater.

De WVO-vergunningen die door Rijkswaterstaat worden opgesteld, bevatten meestal een serie voorwaarden waaraan het te lozen afvalwater moet voldoen. Die voorwaarden zijn in principe gebaseerd op uniforme normen of, zonodig, op saneringsmaatregelen .

Bij de zogenaamde zwarte lijst stoffen (bv. cadmium en kwik) wordt toepassing van de best bestaande technieken voorgeschreven. Dat betekent in feite een zo streng mogelijke aanpak. Voor de grijze lijst stoffen worden de best uitvoerbare technieken voorgeschreven. Het resultaat van deze aanpak per lozing moet zijn dat het Westerscheldewater weer de kwaliteit krijgt die we ons ten doel stellen.

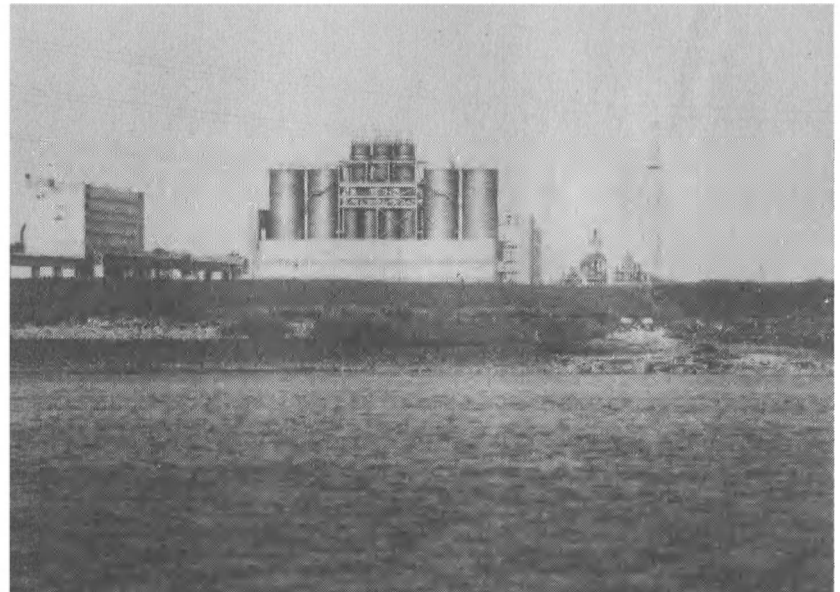
5) Waterkwaliteitsdoelstellingen :

=====

In het in 1984 uitgebrachte waterkwaliteitsplan voor de Rijkswateren worden voor de Westerschelde functies, met daaraan gekoppeld waterkwaliteitsdoelstellingen, vastgelegd.

Het gaat hierbij vooral om de bescherming van de ekologische belangen in het Schelde estuarium. Duidelijk ingevulde doelstellingen (bv. normen) ontbreken evenwel nog grotendeels.

In het in 1984/1985 te publiceren IMP-Water 1985-1989 zal hieraan een nadere invulling worden gegeven. Uitgangspunt is hierbij dat verontreiniging van het zoute aquatische milieu ongewenst is.

EEN BEDREIGD NATUURGEBIED: BLOKKERSDIJK-ST. ANNABOS

Langs het grootste gedeelte van de bedding van de Schelde vinden we een uitgebreid assortiment aan natuur- en recreatiegebieden. De meest bekende hieronder zijn in Nederland het Verdrongen Land van Saeftinge en in België o.a. het Grote Buitenschor te Zandvliet stroomafwaarts Antwerpen en het Natuurpark Scheldeland en de Kruibeekse Polders stroomopwaarts Antwerpen om maar enkele van de meest markante te noemen.

Er zijn echter ook enkele minder gekende gebieden, die daarom niet minder belangrijk zijn. Een typevoorbeeld is het gebied "Blokkeersdijk-St.-Annabos". We kunnen het terugvinden op de Linkerscheldecever ten noordwesten van de bebouwde kom van Antwerpen-L.O. Het gebied wordt begrensd door het industriegebied van Zwijndrecht in het westen, De Schelde in het noorden en de Expresweg Antwerpen-Knokke in het zuiden.

Toeval of niet, en op dit punt zijn o.a. natuurbeschermers, landbouwers, bouwpromotoren en wetenschapslui het grondig met elkaar oneens, maar "Blokkeersdijk/St.-Annabos" blijkt volgens Openbare Werken het ideale (!) inplantingsoord te zijn voor het koninginnestuk van het Sigmaplan, nl. de Stormstuw.

Uit een studie van de Katholieke Universiteit van Leuven bleek nochtans dat de geplande stormvloedkering op de Schelde, ondanks de fabelachtig hoge prijs, slechts een marginale bijkomende veiligheid tegen overstromingen zou opleveren.

Gekonfronteerd met budgettaire problemen, en rekening houdend met deze studie, besloot Minister van Openbare Werken Olivier in 1983 dan ook de stormstuw (voorlopig) niet te laten bouwen.

Dat dit besluit reacties zou uitlokken lag in de lijn der verwachtingen. Eerst en vooral zag de aannemerswereld, met daarin centraal de beton- en ijzerwarenlobby, een vet kontrakt in rook opgaan. Zij reageerde o.a. door het prompt uitpakken met een alternatief plan, namelijk het bouwen van een stormstuw met in de funderingen een tunnel voor het realiseren van een tijdsparende verbinding tussen de Antwerpse havens op beide Scheldeoevers.

Door het opbergen van de plannen voor een stormstuw was volgens een K.U.L.-studie de aanleg van de potpolder te Kruibeke noodzakelijk. Ook uit die hoek werd fel gereageerd. Om de aanleg van de potpolder te voorkomen eisten de aktievoerders de onmiddellijke bouw van de stormstuw.

Uiteindelijk leidde dit tot een quasi potsierlijke situatie, die in beperkte mate een ludiek tintje meekreeg, dat verschillende groeperingen twee min of meer aan elkaar tegengestelde doeleinden nastreefden en zich van gelijkaardige argumenten (natuurbehoud, recreatie) bedienden om de "andersdenkenden" de wind uit de zeilen te nemen. Momenteel zijn de verhitte gemoederen op dit vlak wel een beetje gekoeld, maar een werkelijke toenadering en het uitdokteren van een gezamenlijke politiek ("Eendracht maakt Macht" is trouwens de Belgische wapenspreuk) blijkt nog niet voor morgen te zijn.

Waarin schuilt hem nu de bedreiging voor "Blokkeersdijk/St.-Annabos"? Want, inderdaad, de stormstuw zou in de Schelde komen en uiteraard niet in het bos ernaast.

Het is zo dat voor de prefabrikatie van de onderdelen, o.a. de vier 120 meter hoge betonnen pijlers, op de linkeroever ter hoogte van Oosterweel drie bouwputten gegraven moeten worden. Openbare Werken geeft voor deze werf zelf verschillende afmetingen op gaande van 17 tot 30 ha. Als men weet dat het St.-Annabos 60 ha groot is, en dat juist daar de werf moet komen, dan ligt de konklusie voor de hand : minstens 1/3 van het bos zal moeten verdwijnen! Dit zou dramatisch zijn vermits het St.-Annabos het grootste bos van de Antwerpse agglomeratie is (en in feite het enige echte trouwens). Het St.-Annabos vervult dan ook een aantal functies. Zowel edukatief (de leerlingen van de Antwerpse scholen gaan er op milieuexploratie), sportief (joggen, sportmensen trainen er, er is een ruiterspad) als rekreatief (natuurliefhebbers vinden er hun gading, terwijl de wandelaar er een uitgebreid wandelwegencomplex vindt) is het bos uiterst belangrijk. Bovendien vormt het een buffer tussen de bebouwde kom en de industriezone van Zwijndrecht.

Dat de beleidsmensen het belang van het St.-Annabos inzien, bewijst de aanduiding van het gebied op het Gewestplan Antwerpen als groene zone.

Het hierboven aangegeven gedeelte van het bos gaat definitief verloren vermits daar ook de bedrijfsgebouwen voor de stormstuw zullen worden opgetrokken. Bovendien valt te vrezen voor het overblijvend gedeelte van het bos. Vast staat dat door de bouwactiviteiten de rust in het bos 10 jaar lang verdwenen zal zijn. De werken zelf en de aanvoer van van het materiaal zullen enorm veel verstoring veroorzaken. Bovendien stelt zich de vraag, welke invloed de grondwaterpeilverlaging op de overblijvende bomen zal hebben. Met het voorbeeld van de Antwerpse Zoo (uitdroging van de bodem als gevolg van de metrowerken) voor ogen, valt het ergste te vrezen.

Zeker is in ieder geval dat het St.-Annabos in ieder geval zijn functies grotendeels niet meer zal kunnen vervullen. En dat juist in een periode dat van jaar tot jaar steeds meer mensen van Linkeroever en de Antwerpse stadskern hun vrije tijd dicht bij huis doorbrengen.

In 1980 werd het ruim 100 ha grote natuurgebied Blokkersdijk bij Koninklijk Besluit als waardevol landschap beschermd. Blokkersdijk is dan ook niet zomaar een stukje groen : na het zwin te Knokke is het het belangrijkste watervogelgebied van België. Sinds 1973 werden ruim 240 vogelsoorten vastgesteld, waarvan er 65 in het gebied broeden. Het gebied is ook belangrijk als overwinterings- en ruigebied, terwijl heel wat soorten er tijdens de trekperiode verblijven. Daardoor is Blokkersdijk dan niet alleen van nationaal, maar ook van internationaal belang.

Die vogelrijkdom heeft het gebied grotendeels te danken aan de 50 ha grote plas. Te vrezen valt dat door de verlaging van het grondwaterpeil in het St.-Annabos ook de daaraan grenzende plas zal droogvallen. Dat zou meteen het einde betekenen voor dit uitzonderlijke waardevolle en belangrijke watervogelgebied. Tevens zou het gebied zijn sociale en edukatieve functie grotendeels verloren zien gaan.

Beide voorafgaande punten zouden reeds genoeg moeten zijn om de stormstuw NIET te bouwen. St.-Annabos en Blokkersdijk verminken zou tevens elke geloofwaardigheid van onze gezagsdragers inzake natuurwetenschappelijk, edukatief, rekreatief en sociaal beheer vernietigen.

Daarnaast is het niet moeilijk om nog enkele andere bezwaren tegen de stormstuw te vinden. De bouwkosten worden op ongeveer 30 miljard BFr geraamd, te spreiden over de bouwperiode van 10 jaar. Als men er van uitgaat dat de stormstuw 100 jaar dienst kan doen, komt dat neer op 4000 BFr per inwoner (ter vergelijking : voor de oplossing "Dijkverhoging en Potpolders" zou dat op 200 BFr komen!).

Dit is wel een enorm bedrag voor iets wat in het meest optimale geval slechts "marginale" bijkomende veiligheid moet brengen. Het valt trouwens erg te betwijfelen of dit bedrag bij de uitvoering niet aanzienlijk zal verhogen tot zelfs verdubbelen. 60 miljard BFr lijkt in het geheel niet overdreven, zeker niet als we rekening houden met de steeds stijgende geraamde kosten in de voorbije jaren (12 tot 15 miljard BFr in 1979, 23 miljard BFr in 1982, 25 miljard BFr in januari 1983 en 30 miljard BFr einde 1983).

Een waterbouwkundig werk als de stormstuw zal permanent bemand moeten zijn, al was het maar om het bedrijfsklaar te houden en het hoogstnodige onderhoud te verzekeren. Slijtage zal er toe bijdragen dat deze kosten in de loop der jaren proportioneel zullen toenemen.

Wie enigszins vertrouwd is met de Schelde weet hoe grillig deze waterweg is. Hoe vaak lezen we niet dat een schip een sluis of een brug heeft geraamd of op drift is geslagen. Vooral bij ongunstige weersomstandigheden (slecht zicht, veel wind) is de mogelijkheid dat een schip in aanvaring komt met de dwars op de vaarrichting gebouwde stormstuw groot. Welke veiligheid is er nog over als de stormstuw ten gevolge van deze of gelijkaardige ongevallen maanden onbeschikbaar blijft?

Uiteindelijk wordt nog niet ingegaan op het esthetische : een betonnen kolos met 4 pijlers die elk 120 meter hoog zijn (de toren van de O.L.Vrouwekathedraal van Antwerpen is 123 meter hoog) kan bezwaarlijk als mooi bestempeld worden.

Een laatste opmerking om te besluiten misschien. Uit de K.U.L.-studie blijkt dat men bij een eventuele bouw van de stormstuw op een tewerkstelling van 17500 man/jaren zou kunnen rekenen. Met een bouwperiode van tien jaar zou er dus 1750 man aan het werk kunnen. Voorstellen dat hierdoor de tewerkstelling gunstig beïnvloed zou worden, is nogal simplistisch.

In de op te richten tijdelijke vereniging voor de bouw van de stormstuw zullen bovendien buitenlandse bedrijven opgenomen moeten worden, al was het slechts voor de inbreng van de waterbouwkundige technologie. Die firma's zullen zeker eigen, d.w.z. buitenlands, personeel inzetten, waardoor de invloed op de tewerkstelling in België nog zal verminderen. Dit is in het verleden reeds meermaals duidelijk tot uiting gekomen, o.a. bij de bouw van de Kennedytunnel, de L.P.G.-terminal te Kallo en de I.N.G.-terminal te Zeebrugge.

HET SIGMAPLAN

Inleiding :

De rampzalige overstromingen van 1 februari 1953 die onze lage landen teisterden hadden tot gevolg dat in Nederland het Deltaplan werd opgesteld waarvan de realisatie spoedig een aanvang nam.

De Belgische overheid van haar kant zag in de ramp van 1 februari 1953 geen aanleiding om andere dan herstellings- of onderhoudswerken uit te voeren aan de Scheldedijken.

De overstroming die Klein-Brabant (B) teisterde op 3 januari 1976 en waarbij met name de gemeente Ruisbroek zwaar getroffen werd en maandenlang onder water stond, hebben het vertrekpunt betekend van een nieuwe dijkenpolitiek. Deze overstroming, die een lager stormvloedpeil kende dan die van 1953, werd veroorzaakt door bressen in dijken waarvan de nieuwsmedia de erbarmlijke toestand pijnlijk aantoonden, de reactie van de bevolking op deze beelden was fel, scherp en vooral ... begrijpelijk.

In 1977 was het Sigmapijan, d.w.z. het globale plan voor de beveiliging van het Scheldebekken, klaar en kon met de uitvoering ervan gestart worden.

Voor de verwezenlijking van dit plan werd de wetgeving aangepast. De geplande werken worden namelijk voorafgegaan door belangrijke grondinnemingen en onteigeningen. Om hierbij langdurige procedures te vermijden kwam er de dijkenwet.

Deze dijkenwet, die betrekking heeft op de uitvoering van alle bouwwerken en het aanleggen van gecontroleerde overstromingsbekkens, zal het departement van Openbare Werken toelaten alle dijken onder haar beheer te plaatsen. In afwachting dat de dijken geleidelijk staatseigendom werden, wordt aan de bestaande dijken een erfdiensbaarheid van openbaar nut toegekend zodat de noodzakelijke werken uitgevoerd kunnen worden.

Het Sigmaplan zelf

Dit plan bevat 3 grote luiken :

- 1) Verstevinging en verhoging van de Scheldebijken over een afstand van ca. 580 km tot een hoogte van +8 m NKD (= Nullijn Krijgs Depot : ref. "Nota op de nulwaterstanden in België", L. Jones 1973).
- 2) Het aanleggen van gecontroleerde overstromingsbekkens die in staat moeten zijn om de overstromingen tijdens stormvloeden gedeeltelijk op te vangen alsook het kompartimenteren van deze bekkens, d.w.z. door middel van dwarsdijken het verdelen in evenredige stukken.
- 3) Het sluitstuk, dat een maximale veiligheid moet verzekeren, een stormstuw, dit is een stuw die in normale omstandigheden geopend is en bij dreigend gevaar voor overstroming kan gesloten worden. Stroomopwaarts van deze stormstuw worden de dijken tot Deltahoogte verhoogd, het geheel zou dan dezelfde veiligheid moeten bieden als het Deltaplan.

I) Dijkverhoging en versterking :

=====

Waar het Deltaplan een stormvloedstand met een overschrijdingskans van 1 op 10000 jaar en de getijbeweging niets afweet van staatsgrenzen, lijkt het logisch dat voor de beveiliging van het Scheldebekken in België dezelfde normen zouden toegepast worden als voor het afwaartse gedeelte in Nederland.

Volgens de bevoegde technische diensten is een zodanige dijkverhoging niet te realiseren. De kostprijs, de tijdsfaktor en de problemen die

zich zouden stellen voor de Antwerpse agglomeratie, de bestaande industriegebieden opwaarts Anwerpen, de Boelwerf te Temse, de steden Mechelen, Lier enz., zijn van zulkdanige aard dat dergelijke verhogingen niet te realiseren zijn in deze zones.

Deze gebieden, die men toch als van zeer vitaal belang moet beschouwen, zouden het dus bijgevolg met een kleinere graad van veiligheid moeten stellen. Daarom werd besloten over te gaan tot een beperkte algemene dijkverhoging en -versterking zodat op korte termijn de aanpalende gebieden toch van een grotere veiligheid zouden kunnen genieten dan nu het geval is.

Wat het eerste deel betreft, de beperkte algemene dijkverhoging en verstevinging. In 1978 werd 1,8 miljard BFr uitgegeven, in 1979 2 miljard BFr, hetzij 10 maal meer dan het gemiddelde der sommen die jaarlijks werden uitgetrokken voor de Scheldebijken tussen 1953 en 1976.

Voor de stad Antwerpen werd een speciale oplossing voorzien. Een waterkeringsmuur in beton met een lengte van 4,5 km werd gebouwd, voorzien van poorten, dicht bij de Schelde. De kruinhoogte werd vastgesteld op +8,35 m NKD, wat 50 cm hoger is dan de hoogst ooit gekende waterstand in Antwerpen (+7,85 m NKD in 1953). Met de werken werd gestart in 1978 en het geheel is voltooid.

II) De gecontroleerde overstromingsbekkens :

=====

Van deze laaggelegen bedijkte gebieden waarin tijdelijk, d.w.z. omstreeks het ogenblik van hoogwater bij stormvloed, overvloedig Scheldewater zou kunnen opgeslagen worden om aldus het waterpeil omlaag te brengen, werden in totaal 18 ge-

bieden voorzien met een totale oppervlakte van ca. 2530 ha. Deze overstromingsgebieden zouden op zichzelf gekompartmenteerd worden, d.w.z. verdeeld in kleinere vakken door de konstruktie van dwarse dijken doorheen het gebied.

Begin 1984 waren er hiervan 4 kleinere afgewerkt met een oppervlakte van 245 ha. Openbare Werken wil er nog een aanleggen, d.w.z. een grote en dit te Kruibeke met een oppervlakte van 586 ha.

Uiteindelijk voorziet men van de oorspronkelijk geplande 2530 ha slechts 831 ha te realiseren, dit is ongeveer 1/3 van de planning. De overige gebieden worden om onduidelijke redenen niet meer weerhouden.

Te Kruibeke rijst er hevig verzet tegen de plannen van Openbare Werken om de potpolders aldaar in te richten ("potpolder" is een meer streekgebonden synoniem voor "gekontroleerd overstromingsgebied").

Ook de inwoners van Kruibeke wensen een degelijke beveiliging tegen stormvloeden, maar zoals de plannen thans geëvolueerd zijn blijft er van het Sigma-plan weinig over en kan men volgens hen slechts spreken van een schijnoplossing waarmee zij uiteraard niet gediend zijn. Hun bezwaar is hoofdzakelijk gefundeerd op het feit dat de polders van Kruibeke vernietigd dreigen te worden.

Het Kruibeekse landschap wordt nochtans algemeen erkend als zeer waardevol, het maakt deel uit van het "Scheldeland Natuurpark". Drie grote belangengroepen vinden er elkaar : landbouw, recreatie en milieu. In verschillende werken wordt de waarde ervan voldoende aangetoond en toebeelicht. Na aantasting van dit gebied blijft er in oostelijk Waasland geen enkele zone die de functie van de Kruibeekse polder kan overnemen voor de be-

volking. Het plaatselijk aktiekomitee "Neen aan de potpolder" verwijst hierbij naar besluiten van Openbare Werken uit 1980 toen bij een gewijzigde opvatting van de stormstuw waarbij de faalkans uitgesloten was, het ministerie van Openbare Werken afzag van het plan de Kruibeekse polder om te vormen tot potpolder. Het ministerie van Openbare Werken wil nu om budgetaire redenen (er is geen geld voor de stormstuw) de polders terug omvormen tot gekonteerd overstromingsgebied.

De bewoners van Kruibeke zien het als een aanslag op hun gemeente en verwijzen daarbij naar 1976 toen plannen gemaakt werden om een grote ring (autosnelweg) rond Antwerpen te leggen, het tracé van de weg liep door de vallei van de Barbierbeek in de Kruibeekse polder. Deze plannen werden niet uitgevoerd omwille van de uitzonderlijke waarde van dit gebied. Indien een potpolder gerealiseerd werd, het gebied aangetast en blootgesteld aan het sterk vervuilde Scheldewater, staat niets de aanleg van deze omstreden grote ring rond Antwerpen in de weg.

III) De stormstuw afwaarts Antwerpen :

In de beginfase was voorzien in een nokkensysteem (zoals gekonstrueerd op de Thames afwaarts Londen), daar dit systeem niet 100% bedrijfszekerheid zou bieden, zouden de overstromingsgebieden ook noodzakelijk blijven na de ingebruikname van deze stormstuw.

In 1980 ging Openbare Werken over tot een gewijzigde opvatting over deze stormstuw en kwam zij tot een kleppensysteem, d.w.z. enorme valdeuren zouden de vloed kunnen afsluiten. Faalkans werd hierbij uitgesloten en het gevolg was dat de grote potpolder van Kruibeke, de enige van betekenis die behouden was gebleven om ingericht te

worden tot overstromingsgebied, gered werd. Aldus eind 1980.

Situatie eind 1983, begin 1984. Na de parlementsverkiezingen in België van november 1981 kwam het kabinet van Openbare Werken onder de verantwoordelijkheid van de heer Olivier, die trouwens ook de minister was van Openbare Werken tijdens de jaren '70 dat het Sigmaplan het levenslicht zag.

Eind 1983 wilde Openbare Werken terug starten met het gekonteerd overstromingsgebied te Kruibeke daar er geen geld was om de stormstuw te financieren en waar er al zo weinig overbleef van het eens zo prestigieuze Sigmaplan moest de Kruibeekse polder er aan geloven, kwestie om uiteindelijk een beetje geloofwaardig over te komen bij de bevolking.

Op dit ogenblik zijn de beperkte algemene dijkverhogingen voor het grootste gedeelte gerealiseerd, d.w.z. ruim 400 km is afgewerkt. Daarvoor werden totnogtoe samen met het inrichten van vier kleinere overstromingsbekkens (Tielrodebroek met 88 ha, Paardeweide met 85 ha, Bovenzande met 39 ha en Scheldebroek met 33 ha) 10 miljard BFr uitgegeven, er moeten nog 8,7 miljard BFr volgen voor de overige dijken.

Blijft dus het grote potpoldergebied gespreid over de deelgemeente Kruibeke-Bazel-Rupelmonde, samen goed voor 587 ha, waarvan de aanleg op ruim 2,5 miljard BFr wordt geraamd.

Dit alles komt dus neer op een totale uitgavepost van 21,5 miljard BFr. De stormstuw zelf werd begroot op een bedrag van 26 tot 30 miljard BFr. Toen het Sigmaplan het daglicht zag was dit slechts 10 miljard BFr.

INTERNATIONALE AFSPRAKEN TEGEN

De kwaliteit van het water van de Schelde en Westerschelde is slecht. De vraag is vervolgens : wat kunnen we daaraan doen. Ik zal een deel van het antwoord proberen te geven door de internationale afspraken en verdragen te bespreken die voor de Scheldevervuiling relevant zijn. Daarvan ben ik redelijk op de hoogte omdat ik als ambtenaar het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) vertegenwoordig in internationaal overleg, vooral bij de Europese Gemeenschap. Achtereenvolgens ga ik in op bilateraal overleg tussen Nederland en België, op de Benelux, op de Raad van Europa en op de Europese Gemeenschap.

WATERVERDRAGEN

Een zeer groot deel van de vervuiling van de Westerschelde is afkomstig van de Belgische Schelde. Voor de hand ligt dus bilateraal overleg met België om te kijken in hoeverre daarin verbetering kan komen. Dit overleg is in het verleden gevoerd over de zogenaamde 'Waterverdragen', 3 verdragen over de totstandkoming van het Baalhoekkanaal, de bochtafsnijding bij Bath en de verdeling en kwaliteit van het Maaswater. Deze verdragen zijn nooit verder gekomen dan het ontwerpstadium, daarbij is het sinds 1975 gebleven. Interessant is dat het ontwerpverdrag over het Nauw van Bath een paragraaf over de kwaliteit van het Scheldewater bevat. Daarin staat nogal wat : een programma voor de bouw van zuiveringsinstallaties in het stroomgebied van de Schelde, bepalingen over lozingen van bedrijven en normen be-

DE SCHELDEVERVUILING

treffende zwarte- en grijze lijst stoffen waaraan het Scheldewater bij de grens moet voldoen, afspraken over het verzamelen en uitwisselen van lozingsgegevens, het instellen van een permanente Scheldewaterkommissie.

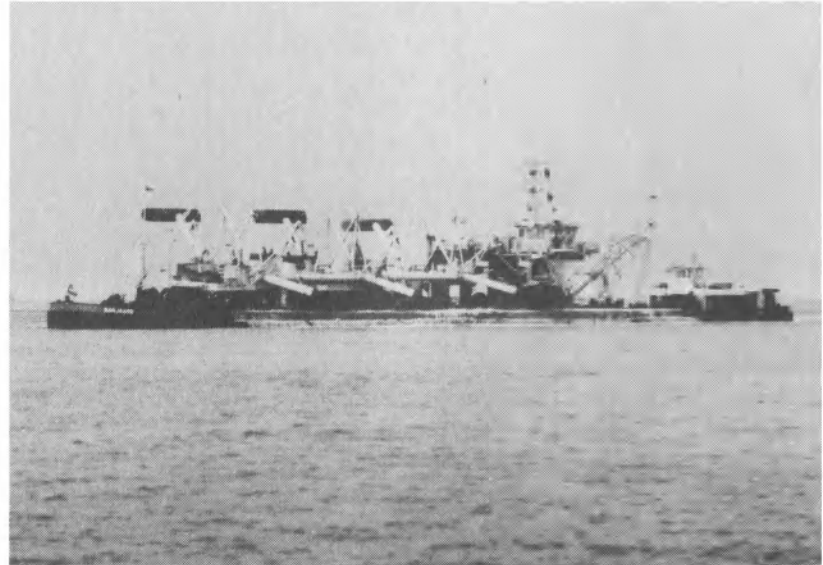
Al deze regels zijn niet in werking getreden omdat het verdrag over het Nauw van Bath niet officieel is afgesloten. Voor de waterkwaliteit van de Schelde en Westerschelde zou het een goede zaak zijn als het verdrag er snel zou komen, maar daar ziet het niet naar uit. Het probleem is dat in internationale onderhandelingen niets voor niets gaat, waar in dit geval de Belgische staatsproblemen bijkomen. De reden dat Nederland de drie waterverdragen steeds aan elkaar koppelt, is dat wij in het geval van het Baalhoekkanaal en de vaarwegverbetering bij Bath iets moeten doen voor de Belgen, terwijl de Belgen bij het Maaswater iets moeten doen voor Nederland. Alleen gaat het in het eerste geval om Vlamingen en in het tweede geval om Walen. Dat betekent een totale patstelling, want als wij iets doen voor Vlamingen, betekent dat niet dat Walen iets voor ons doen. Juist niet kun je eerder zeggen. Interessant is dat voor de Maas nu toch een oplossing gevonden is. Ook het Maasverdrag bevat afspraken over verbetering van de waterkwaliteit en het instellen van een permanente commissie die niet uitgevoerd werden omdat het verdrag niet officieel werd. Nu heeft men voor de Maas een 'Technische Maaskommissie' ingesteld. Eigenlijk een oplossing bij gebrek aan beter want die technische commissie heeft minder status en bevoegdheden. Maar er wordt gepraat, men maakt vorderingen. Misschien dat er ook voor de Schelde zo'n technische commissie inzit. Daar zou van onze kant kunnen op aangedrongen worden.

BENELUX

Een ander aangrijpingspunt zou de Benelux kunnen zijn die een werkgroep 'Waterkwaliteit' heeft. Daarin wordt echter niet over de Schelde gepraat omdat men van Nederlandse kant de Schelde als een bilaterale kwestie met België beschouwt. De Benelux biedt dus tot op heden geen mogelijkheden.

ZOETWATERVERDRAG RAAD VAN EUROPA

In het kader van de Raad van Europa wordt al 10 jaar onderhandeld over een zoetwaterverdrag. Er is nu een ontwerpverdrag waar alleen de Belgen nog bezwaren tegen hebben. Het schijnt zo te zijn dat men deze bezwaren dit voorjaar (1984) zal laten vallen. Dan is het verdrag dus toe aan ondertekening door de regeringen en vervolgens ratifikatie door de parlementen. Nadat 6 lidstaten het geratificeerd hebben, treedt het verdrag in werking. Met enig optimisme geschat zou dat over 2 jaar kunnen zijn. Het zoetwaterverdrag is een globaal verdrag dat betrekking heeft op alle waterverdragen met zoet water in Europa. Het zegt om te beginnen dat alle betrokken landen 'zich zullen inspannen' om de nodige maatregelen te nemen voor bestrijding van bestaande en voorkoming van nieuwe verontreiniging. Voor iedere internationale waterloop moet een rivierkommissie worden ingesteld vergelijkbaar met de commissie waarin het verdrag voor het Nauw van Bath voorzagt. Deze commissies moeten normen voor de waterkwaliteit in die waterloop uitwerken, afhankelijk van het gebruik ervan. Tenminste moet het water aan minimum normen voldoen die in het verdrag zijn vastgelegd.

Het verdrag bevat verder een zwarte lijst waarop stoffen staan zoals cadmium en kwik. Lozingsvergunningen voor zwarte lijst stoffen moeten toepassing van de beste bestaande technieken eisen. Er is ook nog een tweede lijst met stoffen waarvan de lozing sterk beperkt en in ieder geval gecontroleerd moet worden (grijze lijst). Het verdrag sluit aan bij de bestaande regels van het internationale recht en voorziet verder in een arbitrageprocedure als tussen landen conflicten over de waterkwaliteit ontstaan. Het verdrag is eigenlijk een voorloper van het beleid dat de Europese Gemeenschap de laatste jaren ontwikkeld heeft, dat ook uitgaat van emissienormen voor zwarte en grijze lijst stoffen en van kwaliteitsdoelstellingen voor waterlopen met een bepaald gebruik.

Het belangrijkste voordeel van het zoetwaterverdrag is de verplichting dat landen overleg voeren als een van hen vraagt om konsultatie over een bepaalde internationale waterloop. Als Nederland dus tegen België zou zeggen : 'Wij willen over de kwaliteit van de Schelde overleggen en een Scheldekommisssie instellen', dan moet België in dit overleg toestemmen.

MILIEUBELEID EUROPESE GEMEENSCHAP

Er is een Europees milieubeleid sinds 1973. Toen werd het eerste milieu aktieprogramma aangenomen door de E.G.-milieuraad. Daarin stond bijvoorbeeld dat er iets gedaan moest worden aan de verbetering van de kwaliteit van het oppervlaken en zeewater dat voor bepaalde doeleinden gebruikt wordt, n.l. drinkwater, irrigatie, rekreatie, visteelt, industrieel gebruik en voor het aquatisch leven in het algemeen. Daarna zijn er nog twee aktieprogramma's gevolgd steeds voor 4 jaar en is gewerkt aan de uitvoering ervan. Het laatste houdt in dat de E.G. richtlijnen uitvaardigt. Een E.G.-richtlijn is een soort kaderwet, d.w.z. het doel ligt vast maar de lidstaten zijn vrij de middelen te kiezen waaraan zij de voorkeur geven. Zij moeten een E.G.-richtlijn binnen 18 maanden tot 2 jaar in hun nationale wetten en voorschriften verwerken. Halen ze dat niet dan kunnen ze door de E.G. voor het Europese Hof van Justitie gedaagd worden. Dat betekent overigens meestal voor een regering alleen gezichtsverlies. Echte sankties of straffen heeft de E.G. niet ter beschikking.

WATERKWALITEITSRICHTLIJNEN

Het eerste type richtlijnen dat voor de Schelde van belang is, zijn de waterkwaliteitsrichtlijnen. Die zijn in de jaren '75-'78 vastgesteld voor oppervlaktewater bestemd voor zwem-, vis- en schelpdierwater alsook voor de produktie van drinkwater. In Nederland zijn deze in november 1983 verwerkt in de regels van de 'Wet Verontreiniging Oppervlaktewater' (W.V.O.). Het is jammer dat het niet verplicht is dat bijvoorbeeld België de Schelde aanwijst als rivier waaruit drinkwater kan geproduceerd worden. Dan zou België er zelf belang bij hebben het water schoon te houden. Maar zo is het niet. Ieder land wijst zelf de wateren aan die voor een bepaalde funktie bestemd zijn en dus aan de betreffende kwaliteit moeten voldoen.

Zo zou Nederland de Westerschelde kunnen aanwijzen als zwem- en schelpdierwater. Dat biedt een aanknopingspunt om met de Belgen te gaan praten over het feit dat de Westerschelde niet voetstoots voldoet aan de bijbehorende normen. Maar dan zijn wij weer de vragende partij. Wij kunnen alleen wijzen op normen waaraan we graag willen voldoen maar die we zonder hun hulp niet kunnen halen. Meer dan een aanknopingspunt voor overleg bieden deze richtlijnen dus eigenlijk niet.

ZWARTE EN GRIJZE LIJST

In 1976 vaardigde de E.G. de zogenaamde 'Kader-richtlijn' uit die net als het Zoetwaterverdrag van de Raad van Europa een zwarte en grijze lijst instelde. Voor iedere stof op de zwarte lijst zou

de E.G. vervolgens een 'emissionorm vaststellen, uitgaande van de beste bestaande technieken. Voor stoffen op de grijze lijst verplichtten de lidstaten zich om saneringsprogramma's op te stellen rekening houdend met de bovengenoemde waterkwaliteitsrichtlijnen en uitgaande van de jongste technologische ontwikkelingen die economisch toepasbaar gebleken zijn. Die programma's zouden aan de E.G. meegedeeld worden om ze zodig onderling beter te kunnen afstemmen. Daar is nog niets van gekomen omdat de E.G. praktisch niets van de lidstaten ontvangen heeft. Met de vaststelling van emissienormen of grenswaarden voor de zwarte-lijst stoffen is men ook nog niet ver. Overigens dienen de lidstaten elke zwarte lijst stof waarvoor nog geen grenswaarde is vastgesteld volgens de kaderrichtlijn te behandelen als grijze lijst stof en dus mee te nemen in de saneringsprogramma's. De zwarte lijst van 1976 vermeldt geen concrete stoffen maar een aantal groepen zoals metalen, chloorhoudende bestrijdingsmiddelen, silicium- en fosforverbindingen, kankerverwekkende stoffen e.a. Er zijn nu 3 richtlijnen met grenswaarden vastgesteld voor kwikemissies (uit elektrolytische alkalischloriden bedrijven), voor cadmium en voor kwik uit andere bronnen. Voor enkele tientallen stoffen zijn inmiddels voorstellen voor een richtlijn gedaan of is onderzoek gaande. Ter vergelijking : berekend is dat de industrie in de Europese Gemeenschap in totaal 1500 verschillende stoffen gebruikt die behoren tot de groepen van de zwarte lijst uit de kaderrichtlijn. 500 daarvan worden geproduceerd of gebruikt in hoeveelheden van meer dan 100 ton per jaar. Hieruit zijn 129 stoffen geselecteerd (inklusief kwik en cadmium) waarvoor dringend onderzoek noodzakelijk is omdat ze waarschijnlijk op de zwarte lijst horen.

KONKLUSIE

Al met al zijn bruikbare internationale verdragen en afspraken dus schaars. Het verdrag over het Nauw van Bath ligt als een van de drie waterverdragen in de koelkast. Het zoetwaterverdrag van de Raad van Europa biedt aanknopingspunten maar zal pas over enkele jaren in werking treden. Het milieubeleid van de Europese Gemeenschap begint pas concreet effect te krijgen op het milieubeleid van de lidstaten. Het is belangrijk om die verschillende ingangen naast elkaar te gebruiken. Internationaal overleg gaat altijd traag en moeizaam, maar bij grensoverschrijdende vervuiling is er geen andere weg. We kunnen geen nieuwe zesdaagse veldtocht beginnen. In de Technische Maaskommissie is in het begin zelfs geruzied over wie de notulen moest maken. Maar daarna is men toch voortvarend aan het werk gegaan. Men is nu bezig de verschillende programma's voor waterzuivering in de verschillende landen op elkaar af te stemmen. Milieugroepen kunnen hierop inspelen door brieven te schrijven aan ministers, politici, de vaste kamerkommissie om het probleem nog eens duidelijk te stellen. Dit hoeft zich niet te beperken tot Nederlandse bewindsleden, het is ook goed de Vlaamse ministers te benaderen en de centrale regering te Brussel. Je kunt België aanspreken op een goede nabuurschap die we toch op allerlei terreinen nastreven. Als in Nederland het besef er eenmaal is dat de Westerscheldekwiteit verbeterd moet worden, komt er wel meer activiteit. Eerste noodzaak is overtuigend feitenmateriaal. Vooral milieuorganisaties kunnen daarvoor zorgen. Daarna kan druk van de Nederlandse overheid redelijk effectief zijn, vooral nu in België (Vlaanderen) zelf meer aan zuivering gaat gebeuren.

DISKUSSIE MET ERNST KLATTE

Vraag :

"Hoe groot is de invloed van het Europees Parlement op milieugebied ?"

Klatte :

Het Europees Parlement heeft een adviserende bevoegdheid. Zo worden conceptrichtlijnen die de Europese Commissie opgesteld heeft, voorgelegd aan het Europees Parlement dat er commentaar op geeft of amendementen indient. Niet iedereen neemt die parlementsuitspraken even serieus. Als Nederlandse delegatie proberen we er wel gebruik van te maken. En in toenemende mate neemt de Europese Commissie de amendementen van het Parlement over. Dus in zoverre is er invloed. Alleen is over de conceptrichtlijn ook al langdurig overleg gevoerd met de milieuministers van de lidstaten. Als er zicht op is dat die onderhandelingen kunnen afgerond worden, kiest men toch voor de haalbaarheid en is een nieuw voorstel van de Europese Commissie of een advies van het Europees Parlement niet zo relevant meer als het in een eerder stadium zou kunnen zijn. Uiteindelijk stellen de milieuministers de richtlijnen vast, vaak gaat dat aanzienlijk minder ver dan wat de Europese Commissie of het Parlement voorstellen. Er zijn altijd wel landen die om welke reden dan ook een richtlijn willen uitstellen of afzwakken. Door de Britten worden bijvoorbeeld de meest fantastische verhalen verteld over de hoeveelheid cadmium waarbij vissen nog in leven blijven. Dat duurt eendeloos en heeft ook geen positief effect op de normen die tenslotte in de richtlijn komen.

Vraag :

"Stel dat de cadmium-richtlijn van de E.G. in het Scheldestroomgebied toegepast wordt, leidt dat dan tot verbetering ?"

Klatte :

De afzwakking van de normen in de E.G.-richtlijnen vooral onder Britse druk, komt vooral in de waterkwaliteitsrichtlijnen tot uiting. Bij de emissiegrensvoorwaarden voor zwarte lijst stoffen blijft men vrij dicht bij de eis om de beste bestaande technieken toe te passen. Mijn indruk is dat de toepassing van deze technieken in Nederland al gebruikelijk is. De situatie in België is mij onbekend.

Vraag :

"Tot nu toe zijn voor slechts twee stoffen richtlijnen vastgesteld en al dan niet verwerkt in nationale voorschriften. Voor enkele tientallen zijn voorstellen gedaan of is nog alleen onderzoek gaande. Dat tempo is toch veel te laag voor een effectief milieubeleid?"

Klatte :

Het tot stand komen van de eerste richtlijn heeft jaren geduurd omdat er een fundamenteel meningsverschil was tussen de Britten en alle anderen over de aanpak van de zwarte lijst stoffen. Groot Brittannië vond de waterkwaliteitsrichtlijnen voldoende, de andere landen wilden ook eisen stellen aan de

emissies. Op zeker moment was dit geaccepteerd voor bestaande bedrijven. Maar toen kwam het levensgroot terug voor nieuwe ondernemingen. Ik denk dat het sneller kan, nu die hobbel eenmaal genomen is. Dat blijkt ook voor de richtlijn voor kwik uit andere bronnen, die binnen het half jaar afgerond was. Als men zich nu concentreert op een aantal "grote probleemstoffen" en die tegelijk aanpakt, dan kunnen we echt opschieten.

Vraag :

"Er bestaat nu ook een 'Technische Scheldekommis­sie'. Heeft die geen taken op het gebied van de waterkwaliteit ?"

Klatte :

De Technische Scheldekommis­sie die nu bestaat, opereert in het kader van Belgisch-Nederlandse traktaten uit 1839 en 1943 die een vrije doorgang van de scheepvaart naar Antwerpen regelen. De kommis­sie houdt zich dus met scheepvaartkwesties bezig. De waterkwaliteit komt alleen zijdelings aan de orde, bijvoorbeeld als die beduidend wordt beïnvloed door baggerwerkzaamheden. Voor het kanaal Gent-Terneuzen is wel een verdrag ondertekend met bepalingen over de waterkwaliteit. Gevolg is dat geregeld monsters genomen en gegevens uitgewisseld worden.

Vraag :

"Zijn er andere wettelijke mogelijkheden om iets tegen de grensoverschrijdende vervuiling van de Westerschelde te doen, naast internationaal overleg en druk op politici ?"

Klatte :

Er zijn beroepsmogelijkheden tegen lozingsvergunningen voor bedrijven, in Nederland in ieder geval. Hoe dit in België geregeld is, is mij niet bekend. Een andere aanpak heeft de Stichting Reinwater gevolgd bij de zoutlozingen op de Rijn. Daar is heel veel werk verzet om aan te tonen hoeveel schade er was en wie de grootste lozers zijn. Die zijn vervolgens voor geleden economische schade aansprakelijk gesteld. Het voordeel is o.a. dat je volgens eigen Nederlandse wetten lozers in bijvoorbeeld Duitsland of Frankrijk kan aanpakken. De hoop is dat de meeste schadevergoedingen zo hoog oplopen, dat het voor hen aantrekkelijker wordt te zuiveren. Het aansprakelijk stellen voor geleden schade wordt echter heel lastig als er veel bedrijven zijn die ieder maar een beetje lozen of als de relatie tussen lozing en schade, tussen oorzaak en gevolg niet echt hard te maken is. De Stichting Reinwater overweegt nu cadmium op dezelfde manier aan te pakken. De geleden schade bestaat daar uit de extra kosten van Rotterdam om zijn havenslib te bergen. Maar dit is nog in een heel pril stadium. Als alternatief kan men de werkwijze van het Internationaal Water Tribunaal kiezen : via monsternamen aantonen waar bedrijven lozen en dat publiceren. Dat heeft bij de Rijn en de Maas de ernst van de problemen duidelijk gemaakt, niet alleen bij politici maar vooral ook bij de bevolking.

JURIDISCHE AKTIEMOGELIJKHEDEN

Wat kan een burgeractiegroep in Nederland of België ondernemen tegen de Scheldevervuiling?

Er kan op verschillende manieren aktie worden gevoerd. Hier passeren de juridische mogelijkheden de revue. Zowel voor België als voor Nederland zijn die middelen in drie kategorien onder te brengen:

- 1) administratiefrechtelijk;
- 2) privaatrechtelijk;
- 3) strafrechtelijk.

De administratiefrechtelijke mogelijkheden zijn akties gericht tot de overheid. Het privaatrecht (ook wel burgerlijk of civiel recht genoemd) regelt - kort gezegd - de verhouding tussen burgers onderling. In het strafrecht treedt de overheid op tegen de burger.

Wat je kan doen als burger hangt verder af van het feit of bedrijven zich al dan niet aan de vergunningsvoorschriften houden. Daarom zal er in dit hoofdstuk steeds gesproken worden over geval-A (het bedrijf houdt zich aan de vergunning) en geval-B (het bedrijf overtreedt de vergunningsvoorschriften) .

1. Nederland :

=====

1.1. Administratiefrechtelijk :

A : In dit geval kun je tegen de vergunningsvoorschriften) in beroep gaan. Je moet dan wel al bezwaren hebben ingediend tijdens het totstandkomen van de vergunning, of je moet kunnen aantonen dat je daar niet toe in staat bent

geweest (art.16 Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren). Bovendien bestaat deze mogelijkheid enkel bij pas verleende vergunningen.

Bij een oudere vergunning kan je bij het bevoegd gezag, in dit geval de Minister van Verkeer en Waterstaat, een verzoek indienen om de vergunning in te trekken of af te wijzen. Wanneer de Minister afwijzend of helemaal niet reageert, kan je in beroep gaan bij de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State.

B : Wanneer er vergunningsvoorschriften geschonden worden, kun je de overheid (de Minister van Verkeer en Waterstaat) verzoeken tot politiedwang (=bestuursdwang) over te gaan. Dit heeft niets met de politie te maken. Het houdt in dat de overheid - op kosten van de overtreder - kan wegnemen/herstellen/beletten enz. wat in strijd met de regels is gedaan. (Wanneer er bv. een huis zonder vergunning is gebouwd, kan dat op kosten van diegene die het heeft gebouwd weer worden afgebroken)

De overheid is echter niet verplicht om dat te doen. Bij een weigering (of als de overheid helemaal niet reageert) kan daartegen beroep worden aangetekend bij de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State (op grond van de wet Administratieve Rechtspraak Overheidsbeschikkingen = wet AROB). Wanneer de beslissing om niet tot politiedwang over te gaan volgens de Afdeling onredelijk is, dan kan de overheid worden verplicht een positieve beslissing te nemen.

1.2. Privaatrechtelijk :

A : Bij de burgerlijke rechter kan men een bedrijf aansprakelijk stellen voor de verontreiniging op grond van een onrechtmatige daad (art.1401 Burgerlijk Wetboek). Dit is niet zo eenvoudig, want daarvoor moet aangetoond worden dat de daad (het lozen) onrechtmatig was. In geval-B is dat makkelijker omdat dan gehandeld wordt in strijd met de wet. In dit geval (A) zal men moeten aantonen dat er gehandeld wordt in strijd met het recht ("wet" en "recht" zijn namelijk geen synoniemen). Men moet dan laten zien dat het lozen - ook al gebeurt het volgens de vergunningsvoorschriften - onzorgvuldig is. Bovendien moet worden aangetoond dat de daad schade heeft veroorzaakt (die schade mag ook niet-financiële schade zijn). Vooral het bewijs van de zgn. causaliteit (d.w.z. dat de daad oorzaak moet zijn van de schade) is vaak moeilijk te leveren in milieuzaken. Het gaat immers om zoveel verschillende stoffen, uitgeworpen door zoveel verschillende bedrijven!

Voor een milieugroep kan het ook nog moeilijk zijn om schade aan te tonen. Vandaar dat vaak gebruik gemaakt wordt van stromannen, partikulieren die wel aantoonbare schade lijden of hebben geleden.

1.3. Strafrechtelijk :

In geval-A kan men via het strafrecht niets beginnen, er worden immers 'geen regels overtreden.

In geval-B kan men wel iets doen. Dan worden er strafbare feiten gepleegd, handelen in strijd met de vergunning is immers strafbaar (art.28 WVO). Wanneer de Officier van Justitie die strafbare feiten echter niet vervolgt, kan een belanghebbende daarover een klacht indienen bij het Hof op

grond van art.12 van het Wetboek van Strafvordering. Dit artikel wordt binnenkort herzien en dan kan ook een milieuvereniging zo'n klacht indienen.

2. België :

=====

2.1. Administratiefrechtelijk :

A : in dit geval heeft men in België twee mogelijkheden :

1. beroep bij de overheid die de vergunning heeft verleend;
2. beroep bij de "voogdij overheid", dat is de overheid die door de wet belast is met het algemeen administratief toezicht op de handelingen van lagere overheden.

Deze twee soorten beroep zijn vormen van willig beroep, dat wil zeggen dat de overheid niet verplicht is er gehoor aan te geven. Een georganiseerd beroep (een in de wet zelf neergelegde mogelijkheid) bestaat in de Wet op de Bescherming van de Oppervlaktewateren tegen verontreiniging alleen voor de vergunningaanvrager.

B : Ook in dit geval bestaat er een mogelijkheid van willig beroep, nl. een beroep bij de overheid die belast is met het toezicht op de naleving van de reglementering. Hierbij verzoekt men om een vermoedelijke overtreding te onderzoeken en zo nodig stop te zetten (op grond van art.39 van de Wet op de Bescherming van de Oppervlaktewateren). Dit is te vergelijken met het Nederlands verzoek tot politiedwang over te gaan, want het gebeurt ook op kosten van de overtreder (zie art.24 WVO).

Verder kan men bij de Afdeling Administratie van de Raad van State nietigverklaring vorderen van onwettige overheidsbeslissingen (art.14 van de Wet op de Raad van State). Zo kan men tegen een weigering te voldoen aan het verzoek tot politiedwang in beroep gaan (ook tegen een zogenaamde fiktieve weigering, dit is als de overheid na vier maanden nog niet heeft gereageerd.).

2.2. Privaatrechtelijk :

A : Ook in België kan men een bedrijf aanspreken op grond van een onrechtmatige daad (art.1382 Burgerlijk Wetboek). In België is net als in Nederland het bewijzen van het oorspronkelijk verband tussen schade en daad het grootste struikel blok.

Het netjes voldoen aan de vergunning neemt in België in elk geval de onrechtmatigheid van de daad niet weg. liet kan wel van invloed zijn op de sanctie, de rechter zal in zo'n geval nooit een verbod van de betreffende handeling uitspreken, maar zal volstaan met een schadevergoeding.

B : In dit geval geeft het bestaan van een vergunning geen problemen, de voorschriften worden immers niet nageleefd.

Zoals in geval-A speelt er in geval-B in België nog een extra probleem: de ontvankelijkheid van een milieugroep bij de burgerlijke rechter (dat wil zeggen de vraag of een groep iets mag vorderen) .

Tot nu toe vindt de Belgische rechter dat zoiets niet kan, omdat een milieugroep geen belang heeft bij een eventuele vordering (cfr. Hof van Cassatie: "Arrest Eykendaal").

2.3. Strafrechtelijk :

In geval-A zijn er in België ook via het strafrecht geen mogelijkheden. In geval-B kan men niet, zoals in Nederland, bij niet-vervolgung een klacht indienen bij het Hof, maar men kan de overtreder rechtstreeks dagvaarden voor de strafrechter. Dit wordt echter vrijwel nooit gedaan i.v.m. de daaraan verbonden kosten en het feit dat men zelf (zonder steun van de politie) het bewijs moet leveren.

Konklusie :

Als milieugroep kan men zowel in België als in Nederland het beste proberen te onderzoeken of er vergunningsvoorschriften worden overtreden en vervolgens om politiedwang te verzoeken. Het privaatrecht biedt een benadeelde partikulier wel mogelijkheden. Voor een milieugroep zal het echter lastig zijn een vordering tot een verbod toegewezen te krijgen. Schadevergoeding (voor zover mogelijk) heeft alleen publicitaire waarde.

De strafrechtelijke mogelijkheden zijn niet de meest voor de hand liggende, maar met name in Nederland verdienen ze meer aandacht.

VERANTWOORDING

Aan deze uitgave werkten mee:

Lisette Boot

Henk Castelijns

Ward Dossche

Thijs Kramer

Theo van Kuijck

Ellian van Liere-Reijerse

Elly Outermans

Jan de Schutter

Paul Stortelder

Marlies Timmerman

Jan de Vries

*Deze brochure kost' f 7,- of 120 Bfrs en kan
besteld worden door overmaking van f 10,- (incl.
verzendkosten) op gironummer 2982942 van ZCO Goes
of door overmaking van 150 Bfrs op gironummer 001-
1366014-39 van de Werkgroep Water, Vermeylenlaan
1/15, B-2050 Antwerpen..*

drukker: Zoetewij

oktober 1984

